

Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Opgericht 1 April 1895.

Opgericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshoof no 1
gen 1 - 39

15 AUG 1921

ALGEMEEN HANDELSBLAD
(Amsterdam).

Brooshoof, te s-Gravennage over-
leed, in den ouderdom van 75 jaar, mr.
Pieter Brooshoof, op 18 Oct. 1845 geboren
te Giesendam, eene bekende figuur uit de
Indische journalistiek, als oud-hoofredac-
teur van de „Locomotief” te Semarang, die
echter ook in de Nederlandsche journalistiek
eene plaats heeft ingenomen. Als student
was de heer B. reeds twee jaar medewerker
aan het „Leidsche Dagblad”, van 1874 tot
1875 hoofdredacteur van „Onze Tolk”, in
1876 van het weekblad „De Liberaal”.
Mr. B. werd in 1887 benoemd tot redacteur
van „De Locomotief” te Semarang. In 1895
trad hij als zoodanig af, opgevolgd door den
heer J. F. Scheltema. In Nederland terug-
gekeerd werd hij in Mei 1897 belast met de
leiding van „De Nederlander”, het orgaan
toenmaals van de Liberale Unie, doch reeds
in Februari 1898 keerde hij, als hoofdredac-
teur van „De Locomotief”, naar Indië terug.
In 1904 werd hij als zoodanig gepension-
neerd en vervulde hij toen de functie van
redacteur voor Nederland van het Semarang-
sche blad.

Mr. B. heeft in zijn Indischen tijd nog al
naam gemaakt door zijne brochure „De
ethische koers in Indië.” Hij bewoog zich
ook op belletristisch gebied. Bekend is van
hem „Zijn meisje komt uit,” een stuk, dat
indertijd nog al trok.

H. 896

Collectie Brooshoof, no. 3.
Genummerd 1 - 39.

Ontbr. ms: 7, 14, 25, 26, 31, 32,
36 t/m 39. Deze art.
waren dubbel in overleg
met E. J. Verwijderd.
2-2-87.

2

Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Oppericht 1 April 1895.

Oppericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

*Col. Broos heeft no 3
gen 2*

ALGEMEEN HANDELSBLAD
(Amsterdam).

17 AUG 1921

Begrafenis P. Brooshooff.

Op Oud-Eik-en-Duinen te s-Gravenhage is hedenmorgen ten grave gedragen het stoffelijk overschot van den heer mr. P. Brooshooff, oud-hoofdredacteur van het dagblad „De Locomotief.”

Onder de aanwezigen waren de heeren J. S. C. Kasteleyn, directeur van „De Locomotief”; D. Hans, president van den Nederlandschen Journalisten Kring, en J. E. Stokvis, verbonden aan „De Locomotief”, verder vele vrienden en bekenden.

Bij de groeve werden eenige woorden van afscheid gesproken door den heer Hans, die er op wees, dat, gezien den afstand die bestaat tusschen de Nederlandsche en de Indische journalistiek, niet allen hier het levenswerk van Brooshooff kunnen beoordeelen. Spreker was er echter van overtuigd, dat hier een buitengewoon man is heengegaan, die in Indië allereerst gevolgd heeft zijn eerlijke overtuiging, waardoor zijn levenswerk niet vergeefs is geworden. Namens de Nederlandsche journalisten bracht de heer Hans den overledene een laatste eerbiedigen groet.

Een zoon dankte voor de belangstelling.

3

Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Oppericht 1 April 1895.

Oppericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

*Col. Broos heeft no 3
Gen 2*

ARNHEMSCHE COURANT.

6 AUG 1921

Mr. P. Brooshooff. †

Te 's Gravenhage is op 75-jarigen leeftijd overleden Mr. P. Brooshooff, oud-hoofdredacteur van de „Locomotief”, bekend persoon in de journalistische wereld, die ook door geschriften buiten zijn dagblad naam maakte. Hij was een man van grootewe rkkraft en warme overtuiging. Hij was in 1845 te Gorinchem geboren, studeerde te Leiden in de rechten, en ging na zijn promotie in de journalistiek, om spoedig daarop naar Indië te vertrekken en de hoofdredactie der „Locomotief” op zich te nemen.

Brooshooff heeft later veel succes gehad met zijn tooneelstuk „Zijn meisje komt uit”, dat talloze malen door het Nederlandsch Tooneel is opgevoerd.

Voorts zij vermeld zijn roman „Plicht” en „De kinderen van baron Batenberg”, alsmede zijn in 1887 verschenen geschiedenis van den Atjehoorlog, die alle bewijzen, hoe Brooshooff tusschen alle drukte, welke de journalistiek hem bezorgde, tijd vond zijn pen ook op ander terrein te gebruiken.

Eenige jaren geleden keerde mr. Brooshooff naar het Moederland terug en thans is hij na een vrij langdurige ongesteldheid overleden.

4

Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Opgericht 1 April 1895.

Opgericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

*Col. Brooshooff no 3
gen 11*

DELFTSCHE COURANT

16 AUG 1921

WETENSCHAP EN KUNST.

Mr. P. Brooshooff. † Op hoogen leeftijd en na veel ijden is te 's-Gravenhage mr. Piet Brooshooff gestorven, die als hoofdredacteur van „De Locomotief” een der voorname figuren uit de Indische journalistiek is geweest en, o. a. met werk voor tooneel, zich ook op ander publicistisch gebied heeft onderscheiden.

5

Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperz.
AMSTERDAM.

Opgericht 1 April 1895.

Opgericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

*Col. Brooshooff no 3
gen 5*

DEVENTER DAGBLAD.

16 AUG 1921

KUNST EN LETTEREN.

— Mr. P. Brooshooff. † — Op hoogen leeftijd is te 's-Gravenhage mr. Piet Brooshooff gestorven, die als hoofdredacteur van „De Locomotief” een der voorname figuren uit de Indische journalistiek is geweest en, o. a. met werk voor tooneel, zich ook op ander publicistisch gebied heeft onderscheiden.

6

Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Opgericht 1 April 1895.

Opgericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

col. B Brooshooft no 3
gen 6

DORDRECHTSCHÉ COURANT.

16 AUG 1921

Mr. P. Brooshooft †

Te 's-Gravenhage is overleden mr. P. Brooshooft, oud-hoofdredacteur van „De Locomotief”. Brooshooft werd in 1845 te Giessendam geboren. Hij studeerde en promoveerde te Leiden. Reeds als student trad hij in de journalistiek, als medewerker aan het „Leidsche Dagblad”. Later werd hij hoofdredacteur van „Onze Tolk” en van het weekblad „Liberaal”. Het meeste maakte hij naam als hoofdredacteur van „De Locomotief”, het Semarangsche dagblad, waar door hij grooten invloed wist uit te oefenen in Indië. In de eerste jaren van de twintigste eeuw legde hij dit ambt neer en vestigde hij zich te 's-Gravenhage.

9
Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Opgericht 1 April 1895.

Opgericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooff no 3
gen 10

DE NIEUWE COURANT
(Den Haag).

16 AUG 1921

PLAATSELIJK NIEUWS.

Uit de Residentie.

Mr. P. Brooshooff .

Mr. Pieter Brooshooff, die hier ter stede in den leeftijd van 75 jaar overleed, behoorde indertijd tot de journalisten van naam en betekenis in Ned.-Indië. Hij was met een tusschenpoos van eenige jaren in twee perioden van zijn leven hoofdredacteur van de *Locomotief*, het blad dat hij en C. E. van Kesteren tot een orgaan van veel invloed hebben opgevoerd.

Geboren te Giesendam den 18en October 1845, studeerde en promoveerde Brooshooff te Leiden. Reeds in zijn studietijd kwam bij hem de journalist tot uiting. Van het *Leidsch Dagblad* was hij eenige jaren medewerker en alvorens naar Indië te vertrekken redigeerde hij gedurende een paar jaar (1874 en 1875) *Onze Tolk*, in 1876 het weekblad *De Liberale*. Ruim 20 jaar later na zijn eersten terugkeer uit Indië, redigeerde hij *de Nederlander*, het orgaan toenmaals van de Liberale Unie. Behalve voor de periodieke dagbladpers schreef Brooshooff voor het tooneel en werd zijn naam als tooneelschrijver zeer bekend door *Zijn meisje komt uit* (1883), dat geruimen tijd en herhaaldelijk op het repertoire is gebleven. Hij schreef dit bij de Indische oud-gasten indertijd zeer populaire tooneelstuk tusschen zijn twee Indische perioden.

Als schrijver over de staatkundige geschiedenis van den dag onder den schuilnaam Pêbé (P. B.) verscheen van zijn hand „Beschouwingen over Thorbeeke, naar aanleiding van zes volksgesprekken op den 5en Juni 1872”, „Multatuli, de natie en Thorbeeke”, terwijl ook zijn polemieken met mr. S. van Houten indertijd veel besproken werd. Bekend zijn van hem ook zijn „Academische Dissolving views (1875)”, „Herinneringen in proza en poëzie aan het 300-

jarig gedenkfeest van de stichting der Leidsche Academie” (1875), de romans „De kinderen van baron Batenberg” (1889) en „Plicht” (1886).

De talrijke artikelen over den Atjeh-oorlog door Brooshooff in *De Locomotief* geschreven, leverden hem stof voor een „Geschiedenis van dien oorlog van 1873—1886”, die in 1887 van hem het licht zag.

Brooshooff behoorde tot de pessimisten die over de Indische samenleving soms een bitter oordeel kunnen vellen. Van hem is de variant op

Drente is het land

Waar het kind zijn moer verbrandt.

Van Indie dichtte hij:

Indië is het land

Waar met de huid de ziel verbrandt.

Als journalist en letterkundige laat Brooshooff een geëerden naam na.

10
Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Opgericht 1 April 1895.

Opgericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooff no 3
gen 11

16 AUG 1921

NIEUWE ARNHEMSCHE COURANT.

Kunst en Letteren.

Mr. P. Brooshooff. †

In den ouderdom van 75 jaren is te Amsterdam vanhage mr. P. Brooshooff overleden.

Hij werd te Gorinchem geboren, studeerde te Leiden en was een poos medewerker van het „Leidsch Dagblad”, vervolgens redacteur van „De Liberaal”; daarna verwierf hij te Semarang bij „De Locomotief” zijn naam als een van de beste vertegenwoordigers onzer Indische journalistiek.

Een veelzijdig auteur is hij geweest ook historicus: in '87 verscheen zijn Geschiedenis van den Atjehoorlog. En niet weinig succes heeft hij gehad met de humoristische studentenlevensschetsen „Academische Dissolving Views”, de romans in deugdzaam-boeienden feuilletontrant „Plicht” en „De kinderen van baron Batenberg” en het naar den geest soortgelijke tooneelstuk „Zijn meisje komt uit”, dat lang op het repertoire der Koninklijke Vereeniging stond.

11
Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., D

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en V
AMSTERDAM.

Oppericht 1 April 1895.

Oppericht 1

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. B. Broos hoofd no 3
Jan 12 15 AUG 1921

NIEUWE ROTTERDAMSCHÉ COURANT,

De Telegraaf + Haarl. Dagblad.

Letteren en Kunst.

Mr. P. Brooshooff. †

Op hoogen leeftijd en na veel lijden is te 's-Gravenhage Mr. Piet Brooshooff gestorven, die als hoofdredacteur van De Locomotief een der voorname figuren uit de Indische journalistiek is geweest en, o. a. met werk voor tooneel, zich ook op ander publicistisch gebied heeft onderscheiden.

12
Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Oppericht 1 April 1895.

Oppericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. B. Broos hoofd no 3
Jan 13 16 AUG 1921

NIEUWE ROTTERDAMSCHÉ COURANT.

Mr. P. Brooshooff. †

De heer J. E. Stokvis herdenkt in het V a d. de verdiensten van wijlen den heer Mr. P. Brooshooff, in wien een merkwaardig man is heengegaan.

Van 1887-1904 is hij hoofdredacteur geweest van De Locomotief, het Semarangsche dagblad, dat zijn blad is geweest en gebleven.

„Hij had in zoo gelukkige mate alle gaven, waarmee de Indische journalist zich een aanhankelijken lezerskring werft. Voor de menschen in Indië is de krant noodzakelijk meer dan nieuwsbrenghster en voorlichtster; van haar wordt in deze vlakke, afgezonderde samenleving ook vergoeding verwacht voor wat er, vooral in Brooshooff's dagen, aan afwisseling en opwekking werd gedorven. Ook in dit opzicht heeft Brooshooff in Indië mooi en gaaf werk gedaan. De geestige student-schrijver, de man van de kostelijke Academische Dissolving-vIEWS, was, ook in zijn Indischen kring, 'n echt populaire gast; zijn humor en frischheid, een kostelijke, nooit krenkende strijdvaardigheid, hebben hem in Indië tot een geliefd schrijver gemaakt, onvergetelijk voor wie hem hebben genoten. Ook in den Semarangschen stadskring was hij een schitterende figuur. In het tooneel- en muzikleven, in den vriendenkring, was Brooshooff de man van het initiatief; hij dichtte en musiceerde en stond op de planken, was een geestige prater en bleef de studentikose artist, die de vreugde lief heeft en, waar hij verschijnt, de vreugde brengt.

Deze vroolijke minnaar van het leven was ook een diep ernstig man. Hij begreep wat de Europeesche samenleving in de tropen ontbeerde en gaf haar zijn gezegende opgewektheid, maar hij kende ook groote liefde voor de landsbevolking en besefte innig wat haar nog steeds onder het Nederlandsche bewind tekort werd gedaan, óók na de opdroging der „batinge sloten”.

Stilgestaan wordt bij zijn „Memorie over den toestand in Indië”, dat de grondslag is geworden voor de ethische periode in Indië en zijn boekje „De Ethische Koers in de koloniale politiek”.

„In 1904 legde Brooshooff de leiding van het blad neder, waarmee hij een groote en gave traditie heeft gevestigd. Bij zijn heengaan was hij diep teleurgesteld over den onmiddellijken oogst van zijn arbeid. Bij het ziekbed, stond er boven zijn afscheidsartikel en hij stond mismoedig en gedrukt bij den nog door en door zieken patiënt: Indië Als socialist riep hij zijn lezers vaarwel. Hij had het gevoel, als een eenzame te hebben gewerkt, tevergeefs zijn kracht en gemoed te hebben gegeven: hij trad in den strijd voor een nieuwe en gelouterde samenleving.

In het oude land terug, bleek zijn kracht te zijn gebroken. Hij bleef nog Nederlandsch redacteur van De Locomotief, liet soms in Nederlandsche periodieken de oude stem nog hooren, maar moest weldra den zoo schitterend gestreden strijd voor goed opgeven”.

13

Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Opggericht 1 April 1895.

Opggericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

*Col. Broos heeft no 3
gen 14*

PROVINCIALE GELDERSCHEN EN
NIJMEEGSCHE COURANT.

16 AUG 1921

OVERIGE PROVINCIEËN.

Mr. P. Brooshoofd. †

Op 75-jarigen leeftijd is te 's Gravenhage overleden
mr. P. Brooshoofd, oud-hoofdredacteur van „De Loco-
motief”.

15

Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Opggericht 1 April 1895.

Opggericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

*Col. Broos heeft no 3
gen 16*
15 AUG 1921

HET VADERLAND
(Den Haag).

Mr. P. BROOSHOOFT. †

Op 75-jarigen leeftijd is gisteren alhier
overleden mr. P. Brooshoofd, oud-hoofdred-
acteur van De Locomotief.

Een man van beteekenis op het gebied der
journalistiek gaat met mr. Brooshoofd heen.
In de laatste jaren had hij de pen laten
rusten, doch in de dagen, dat hij aan het
hoofd stond van het Semarangsche dagblad,
heeft hij zich doen kennen als uitnemend
journalist, man van groote werkkraft, die
met warme overtuiging en met onverdroten
ijver de vrijzinnige beginselen in Indië ver-
dedigde. We herinneren, als een staal van
zijn optreden, waarbij de zaak hem steeds
boven de personen ging, aan zijn opium-
enquête, die een krachtigen stoot heeft gege-
ven aan de huidige opium-politiek.

Brooshoofd is 75 jaar geworden. Den
18en October 1845 te Gorinchem geboren,
studeerde en promoveerde hij te Leiden, was
een paar jaar medewerker van het Leidsche
Dagblad, daarna hoofdredacteur van De Li-
beraal en vertrok later naar Indië, om het
hoofdredacteurschap van De Locomotief op
zich te nemen.

Maar alvorens naar Indië te vertrekken,
had hij zich reeds naam verworven niet zoo-
zeer door enkele politieke geschriften als wel
door zijn Academische Dissolving Views,
die in 1875 verschenen, in wijden kring op-
gang maakten en als schets van het stu-
dentenleven, waaraan Brooshoofd zelf een
actief aandeel had genomen, door levendigen
humor uitmuntte.

Later heeft Brooshoofd opgang gemaakt
met het tooneelstuk „Zijn meisje komt uit”,
dat het Nederlandsch Tooneel tallooze malen
heeft vertoond en dat door levendigheid van
handeling en juiste karakterteekening uit-
muntte.

Verder vermelden wij zijn roman Plicht
en De kinderen van baron Batenberg, als-
mede zijn in 1887 verschenen geschiedenis
van den Atjehoorlog, die alle bewijzen, hoe
Brooshoofd tusschen alle drukte welke de
journalistiek hem bezorgde, tijd vond zijn
pen ook op ander terrein te gebruiken.

Eenige jaren geleden keerde mr. Broos-
hoofd naar het Moederland terug en thans is
hij na een vrij langdurige ongesteldheid over-
leden.

De begrafenis zal Woensdag a.s. plaats
hebben op Oud-Eik-en-Duinen. Vertrek van
het sterfhuis 11 uur.

16a

Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Opgericht 1. April 1895.

Opgericht 1 April 1895

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

*Col. B. van Hoop m. 3
gen. W.*

HET VADERLAND
(Den Haag).

16 Aug 1921

16a

Mr. P. BROOSHOOFT

Het sterven van mr. P. Brooshooft is het heengaan van een merkwaardig man.

Als Indisch journalist was hij gedurende de meer dan twintig jaren, welke hij in Indië heeft gearbeid, de frissche, geestige en ernstige werker, wiens leidende kracht op de koloniale politiek ook in het moederland werd gevoeld en erkend. Hij trok in het begin der tachtiger jaren naar den Oost en trad daar, vergissen we ons niet, het eerst op als hoofdredacteur van de Nieuwe Soerab. Courant, kreeg daarna te Semarang een korten tijd de leiding van de thans reeds lang verdwenen Semarang Courant en in 1887 werd hij leider van De Locomotief, het Semarangsche dagblad, dat sedert de stichting in 1851 reeds drie voortreffelijke leiders als C. E. van Kesteren, P. A. Daum en mr. J. W. Th. Cohen Stuart had gekend en grooten invloed had verworven. Brooshooft, die met onderbreking van enkele jaren, tot 1904 hoofdredacteur van het blad is gebleven, heeft in die zeventien jaren dien invloed nog doen stijgen, en wie hem opvolgden zullen van harte willen erkennen, dat het toen en later zij n blad is gebleven.

Hij had in zoo gelukkige mate alle gaven, waarmee de Indische journalist zich een aanhankelijken lezerskring werft. Voor de menschen in Indië is de krant noodzakelijk meer dan nieuwsbrengrster en voorlichtster; van haar wordt in deze vlakke, afgezonderde samenleving ook vergoeding verwacht voor wat er, vooral in Brooshooft's dagen, aan afwisseling en opwekking werd gedorven. Ook in dit opzicht heeft Brooshooft in Indië mooi en gaaf werk gedaan. De geestige student-schrijver, de man van de kostelijke Academische Dissolving-views, was, ook in zijn Indischen kring, 'n echt populaire gast; zijn humor en frischheid, een kostelijke, nooit krenkende strijdvaardigheid, hebben hem in Indië tot een geliefd schrijver gemaakt, onvergetelijk voor wie hem hebben genoten. Ook in den Semarangschen stads-kring was hij een schitterende figuur. In het tooneel- en muziekleven, in den vrien-

van den voornamen hervormer der ethische periode, wijlen van Deventer, die er, onder meer in zijn Eereschuld-artikel, veel uit heeft geput.

In de laatste jaren van zijn arbeid aan De Locomotief schreef Brooshooft het werkje, dat den naam heeft gegeven aan de koloniale periode, welke thans verstorven is: het in 1901 verschenen: De Ethische Koers in de koloniale politiek. Het is een geschrift van slechts bescheiden omvang, maar zal, evenals de Memorie, onmisbaar blijken voor ieder, die de koloniale geschiedschrijving van het Indische tijdvak na het cultuurstelsel zal ondernemen. Op blz. 7 geeft Brooshooft daar een koloniale belijdenis, welke heel den man met het nuchter verstand en het echte hart teekent. Geen „reclame-, partij-, tribune-politiek, die zg. Javanen-liefde exploiteert als middel ter bereiking van geheel daarbuiten staande oogmerken“, geen hervormingen „op een koopje“, ook geen sentimentaliteit van „het schoone Insulinde“, „gordels van smaragd“ of „warme harten voor den braven bruinen broeder“. Maar: Wat ons moet nopen tot plichtsbetrachting tegenover Indië is de beste der menschelijke neigingen: het rechtsbewustzijn, het gevoel dat wij den, tegen zijn wil, van ons afhankelijk geworden Javaan het beste moeten geven wat wij voor hem hebben, de edelmocdige drang van den sterkere om den zwakkere rechtvaardig te behandelen. Eerst wanneer onze koloniale politiek ademt in dezen dampkring, zullen wij voor Indië goede meesters zijn. Met dezen klaren geest heeft hij allen, die hem in eerbied volgden, beziel.

In 1904 legde Brooshooft de leiding van het blad neder, waarmee hij een groote en gave traditie heeft gevestigd. Bij zijn heengaan was hij diep teleurgesteld over den onmiddellijken oogst van zijn arbeid. Bij het ziekbed, stond er boven zijn afscheidsartikel en hij stond mismoedig en gedrukt bij den nog door en door zieken patiënt: Indië. Als socialist riep hij zijn lezers vaarwel. Hij had het gevoel, als een eenzame te hebben gewerkt, tevergeefs zijn kracht en gemoed te

„pénétration pacifique”

TSJECHO-SLOVAKIJE

Een protest tegen graaf Limmer.

De Praagsche pers levert scherpe critiek op de houding van den legatieraad aan de Deutsche embassy te Praag, graaf Limmer, die ter gelegenheid van de begrafenis van een Duitsch onderdaan, overleden ten gevolge van verwondingen, opgedaan bij de relletjes te Aussig, aan het graf een rede heeft gehouden vol beleedigende aanvallen tegen de Tsjecho-Slovaaksche regering. Hij is zelfs zoo ver gegaan, dat hij dreigde met verbreking der diplomatieke betrekkingen tusschen Duitschland en Tsjecho-Slovakije. De Prager Presse stelt vast, dat een dergelijk optreden in tegenspraak is met alle diplomatieke gebruiken en met de internationale betrekkingen. De legatieraad Limmer heeft tegenover de Tsjecho-Slovaaksche regering beschuldigingen geuit van tendentius karakter en heeft zich een manifestatie veroorloofd, die niets anders is dan een inmenging in de zaken der binnenlandsche politiek. Dit optreden is vooral niet toelaatbaar, omdat de Tsjecho-Slovaaksche regering zich gehaast heeft te Aussig alle maatregelen te nemen om een herhaling van dergelijke betreurenswaardige incidenten te voorkomen. Het blad spreekt de verwachting uit, dat de Tsjechische minister van buitenlandsche zaken op waardige, doch vastberaden wijze de aandacht der Deutsche autoriteiten op deze aangelegenheid zal weten te vestigen. Ook de andere bladen protesteeren met kracht tegen het optreden van graaf Limmer. (H. N.)

SPANJE

Opmarsch der Rif-Kabylen.

Gemeld wordt dat een Marokkaansch opstandelingenhoofd, aan het hoofd van ongeveer 10.000 Rif-Kabylen, zich op weg naar Melilla bevindt. (H. N.)

RESIDENTIENIEUWS

KON. NED. BOND VAN OUD-ONDEROFFICIEREN.

De 33e algemeene vergadering van den Kon. Ned. Bond van oud-onderofficieren is geopend door den eere-voorzitter, den gep. luit.-generaal R. J. graaf Schimmelpenninck, adjudant i. b. d., wien de algemeene voorzitter dank bracht voor een vorstelijke gift aan het weduwen- en weezenfonds van den Bond gedaan.

om daaraan algemeene bekendheid te geven.

Thans, nu de verhooging van productie der verschillende takken van volksbestaan en dus ook de bevordering van de teelt van pluimgedierte weer van groote beteekenis is geworden, zijn ten gevolge van die omstandigheden de praeadvies voor het wereldcongres, dat van 5-9 September alhier wordt gehouden, van bijzonder veel belang en beteekenis geworden. Het congresbestuur is er in geslaagd, met medewerking van de verschillende nationale comité's praeadvies te verwerven van nagenoeg alle vooraanstaande mannen der geheele wereld, die zich met de verschillende takken van wetenschappelijke en praktische bevordering en toepassing der pluimgedierteteelt bezig houden en het zich tot levenstaak gesteld hebben de daarop betrekking hebbende vraagstukken tot oplossing te brengen.

Er zullen dan ook niet minder dan 75 rapporten (praeadvies en mededeelingen) worden uitgebracht, welke in vier secties zijn ondergebracht.

In de 1e afdeling der 1e sectie: Proefnemingen, onderzoek, wetenschappelijke teelt en haar praktische toepassing, wordt allereerst behandeld het praeadvies van prof. J. L. Frateur, directeur van het Instituut voor Huisdierkunde te Leuven: De verbetering van het pluimveeverband in verband met de wereld-voedselvoorziening. Dit geeft een uitvoerige uiteenzetting van de maatregelen, welke er toe zullen kunnen leiden om niet alleen den omvang van den wereld-pluimgediertestapel te vergroeten, doch vooral de gemiddelde productiviteit der hoenders te verhoogen; wat voor de voeding van kinderen, zwakken en euden van dagen van veel gewicht is.

Het praeadvies van prof. T. Hammond: Eenige recente onderzoekingen op het gebied van dierlijke productie, geeft een uiteenzetting van den aard der productie, de wijze waarop deze plaats vindt en de factoren, welke er op van invloed zijn of kunnen zijn.

Het praeadvies: Vochtigheid en het Broeden, van prof. A. P. Chattock, beschrijft diens proefnemingen op het gebied van vochtigheid bij het broeden en behandelt de vele factoren, welke van invloed zijn op de vochtigheid van de lucht in de broedmachine. Alleen de grondige kennis dezer factoren kan tot een oplossing van het vraagstuk der vochtigheidsregeling leiden.

In: Mendelisme, de bedrijfspluimgediertehouderij en de sportfokkerij, behandelt prof. R. C. Punnett de beteekenis van de Mendelsche leer en beschrijft de mogelijkheid om aan de hand van aan het geslacht gebonden erfelijkheid van sommige factoren, de teelt van scheikuitkens toe te passen, wat de pluimgediertehouders in staat stelt bij de geboorte, afgaande op de kleur van het dons, de haantjes van de hennetjes te onderscheiden.

Intersexualiteit bij vogels behandelt het rapport van den heer A. Chappelier, terwijl dat van den heer Ch. Crowther gaat over: Eenige nieuwe inzichten betreffende dierlijke voeding en de ook voor de voeding van het pluimge-

Gep. luit.-generaal van Terwisga, waarnemend voorzitter van het eerecomité, wees er als woordvoerder van dit comité op, dat de banden, in den dienst gelegd, niet verbroken worden door het verlaten van den dienst. Wij blijven ons verplicht gevoelen, op elk oogenblik, wanneer land en vorstin ons zouden roepen, gereed te zijn onzen vaderlandschen bodem te helpen beschermen tegen vreemde overheersching. Op verzoek van het bestuur van de afdeeling 's-Gravenhage zal hij optreden als beschermheer dezer afdeeling. Na de zakelijke besprekingen was er een gemeenschappelijke maaltijd, waaraan mede aanzaten de heeren C. P. J. Keizer, luit.-kolonel-commandant van het landstormkorps Zuid-Holland West en J. van den Brink, oud-Indisch ambtenaar, beiden beschermers van de afdeeling den Haag. Bij de soirée in de groote zaal van den Dierentuin, aangeboden door de afdeeling den Haag, bracht de tooneelclub van de Art.-Onderoff.-Ver. verschillende nummers naar voren. Een gezellig bal be-
 kelijk geworden Javanen het beste moeten dat wij den, tegen zijn wil, van ons afhan-
 gingen: het rechtbewustzijn, het gevoel is de beste der menscheijke ne-
 tot plichtsbetrachting tegenover Indië
 broeder". Maar: Wat ons moet nopen
 "warme harten voor den braven bruinen
 sulinde", "kordels van smaragd" of
 geen sentimentaliteit van "het schoone In-
 geen hervormingen", op een koopje", ook
 van geheel daarbuiten staande oogmerken",
 liede exploiteert als middel ter bereiking
 partij-, tribune-politiek, die zg. Javanen-
 het echte hart teekent. Geen "reclame-
 heel den man met het nuchter verstand en
 heeft daar een koloniale belydenis, welke
 sel zal ondernemen. Op biz. 7 geeft Broos-
 van het Indische tijdvak na het cultuurstel-
 ieder, die de koloniale geschiedschrijving
 evenals de Memorie, omissbaar blijven voor
 van slechts beschelden omvang, maar zal,
 in de koloniale politiek. Het is een geschrift
 het in 1901 verschenen: De Ethische Koers
 niale periode, welke thans verstorven is:
 dat den naam heeft gegeven aan de kolo-
 Locomotief schreef Brooshoof het werkje,
 In de laatste jaren van zijn arbeid aan De
 heeft reput.

dierte belangrijke kwestie der vitaminen spreekt.

Prof. Ch. Veitellier behandelt in zijn praeadvies: De waarde van systematische teeltkeuze voor de ontwikkeling der legkracht, en alle factoren, welke van invloed zijn op de legkracht en het leggen.

Een populaire beschouwing omtrent de erfelijkheidsleer geeft prof. dr. William A. Lippencott in zijn rapport: De hulp der erfelijkheidsleer bij het fokken van pluimgedierte, terwijl de erfelijkheidsleer zeer uitvoerig behandeld wordt door den Mendelist majoor C. C. Hurst in diens praeadvies: Over erfelijkheid van eierproductie bij witte leghorns en witte wyandottes en haar toepassing bij de teelt van pluimgedierte.

Prof. James Dryden heeft opgesteld een praeadvies: De voedingswaarde van pluimgedierte en eieren.

Prof. H. L. Kempster behandelt: Het verband van carotin kleurstoffen met pluimgedierte en toent aan, dat van alle carotin-kleurstoffen slechts xantophyll door de hoenders gebruikt wordt en wat vooral voor de praktische folkers van veel betekenis is, dat het verbleeken van geel getinte witte oorellen, bek en loopbeenen van geelvellige hoenders alleen een aanwijzing is van voordurende vruchtbaarheid en niet van hooge eierproductie.

Prof. A. Ghigi, directeur van het proef-fokstation voor pluimgedierte te Rovigo, geeft in een korte mededeeling: De wilde voorouders der tamme hoender- en duivefsoorten, eenige gegevens omtrent dit ontstaan of althans het vermoedelijke ontstaan.

Het praeadvies van den heer R. Houwink Hz.: De wilde hoenderrassen, hun onderlinge verwantschap en hun verband met de tamme hoenderrassen, brengt verschillende nieuwe gegevens.

In 't rapport: Organisatie van de staatspluimgedierteteelt-bevordering in de Vereenigde Staten omschrijft H. M. Lamon de verschillende methoden van Amerikaanse staatsbevordering van de pluimgedierteteelt, o. a. ook van de typisch Amerikaanse wijze van verbeteren van de doorsnee-kwaliteit door georganiseerde verspreiding in grooten getale van fokhanen, afkomstig van recordlegsters der voornaamste rassen of althans afkomstig van goede legstammen.

Prof. dr. O. B. Kent geeft een overzicht over De Amerikaanse methode van het schiften van goede en slechte legsters en vermeldt bijzonderheden, welke voor het schiften der hen-
 nen van veel betekenis zijn en tot voor korten tijd aan slechts zeer enkelen bekend waren.

Het praeadvies: Amerikaanse methoden inzake verlichting van pluimgediertehokken en daarmee verbonden vraagstukken van prof. Harry R. Lewis brengt nieuwe mogelijkheden naar voren. Het is gebleken, dat niet alleen de jaarlijksche eieropbrengst met ongeveer twee dozijn eieren verhoogd wordt, doch dat ook een gedeelte van de zomerproductie naar de wintermaanden verplaatst wordt. Dit betekent een belangrijke vermeerdering van de totaalwaarde der jaarproductie.

In de tweede afdeeling der eerste sectie: Breed-, opfok-, voedings- en algemeene bedrijfsmethoden wordt o. a. behandeld het praeadvies: Verderingen in de fabricatie en aanwending van broed- en opfokapparaten van den heer George Cugley. Een der belangrijkste kwesties, in dit rapport behandeld, is de verbetering van de broedmachines en kunstmoeders, waaromtrent mededeelingen gedaan worden, geheel nieuw voor vrijwel iedereen, die buiten deze Amerikaanse industrie staat.

De heer G. H. Lamson geeft in zijn rapport Het vraagstuk der machinale bebroeding van eieren, belangrijke mededeelingen omtrent de factoren, welke van invloed zijn op de bebroeding, welke veel talrijker zijn dan veelal wordt aangenomen.

1 April 1895

Wesperijsde
 Directeur.

KON. INSTITUUT
 VOOR TAAL-, LAND-
 EN VOLKENKUNDE

Col. Broos hoofd no 3
 can 14

0/1

17
Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Oppericht 1 April 1895.

Oppericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL, LAND-
EN VOLKENKUNDE

*Col. Brooshoofd no 3
gen 19
Vandaag*

15 AUG 1921

Mr. P. Brooshooff †

Mr. P. Brooshooff, is te 's-Gravenhage overleden, 75 jaar oud. Hij werd vooral bekend als redacteur en hoofdredacteur van „De Locomotief” te Semarang, aan welk blad hij was verbonden van 1887—1895, van 1898—1904, van af 1904 als redacteur voor Nederland. Reeds als student begon hij als medewerker aan het „Leidsche Dagblad” zijn journalistieken loopbaan.

Brooshooff's brochure „De ethische koers in Indië” wekte veel opzien; als tooneelschrijver maakte hij naam met het stuk „Zijn meisje komt uit”; als romanschrijver met „Plicht”.

18
Pers-Informatiën.

JOHs. VAN HAARLEM Gzn., Directeur.

KANTOOR

Spoorbaanstraat 8, bij de Grensstr. en Weesperzijde
AMSTERDAM.

Oppericht 1 April 1895.

Oppericht 1 April 1895.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL, LAND-
EN VOLKENKUNDE

*Col. Brooshoofd no 3
gen 20*

6 AUG 1921

HET VOLK (Amsterdam).

Mr. P. Brooshooff. †

Te 's Gravenhage is op hoogen leeftijd overleden mr. P. Brooshoofd, een der voorgangers van onzen kolonialen medewerker J. E. Stokvis als hoofdredakteur van de Semarangsche „Lokomotief”. Hij heeft het lage peil, waarop de Indisch-Europeesche pers in zijn tijd nog meer dan thans stond, aanmerkelijk opgeheven door van de „Lokomotief” een uitstekend ingelicht blad te maken, dat niet allereerst de belangen van het Europeesche kapitaal, maar vooral die der inlandsche bevolking behartigde. Zijn bekwame journalistische arbeid heeft er zeker veel toe bijgedragen om de Indische politiek in meer moderne banen te brengen.

Merkwaardig was, dat hij in zijn afscheidartikel in zijn blad, in 1904, een socialistische belijdenis aflegde. Ook zijn opvolger Stokvis werd in den strijd tegen de meedoogenlooze praktijken van het Europeesche kapitaal in Indië socialist. Dat teekent!

Mr. P. Brooshooff. †

Thomas.

Een ANETA-telegram van 16 dezer uit den Haag brengt het bericht van het overlijden van Mr. P. Brooshooff, ex-hoofdredacteur van *De Locomotief*.

Een der waardigste veteranen van de Indische journalistiek is met Mr. Brooshooff heengegaan.

Toen de Heer C. E. van Kesteren de hoofdredactie van de door hem opgerichte en tot groot aanzien en gezag gebrachte *Locomotief* aan Mr. Brooshooff overdroeg, was men algemeen bevreesd dat deze het hooge peil van zijn blad niet zoude kunnen handhaven. Al spoedig bleek echter dat Mr. Brooshooff ruimschoots voor zijn taak berekend was niet alleen doch ook dat hij door zijn combattieven aard en zijn grondige kennis van land en volk als leider van het grootste dagblad van Midden Java *the right man in the right place* was.

Het is niet wel mogelijk in een dagbladartikel, dat wat plaatsruimte betreft slechts zeer bescheiden eischen mag stellen, het vele en grootsche werk van Brooshooff als journalist derwijze weer te geven dat het ook maar eenigermate op volledigheid aanspraak kan maken.

Want hij is jaren en jaren lang op velerlei gebied voor het algemeen belang werkzaam geweest, onverpoosd, ernstig, met al den harts-tocht van een kundigen man die het land, waarvoor hij arbeide en streed, innig lief had. Wij memoreeren hier slechts zijn verbitterden strijd tegen de opiumpacht, met groote scherpzinnigheid en toegerust met een bijna onbegrensde kennis van zaken gestreden tot de eindelijke zegepraal bevochten was: de invoering van de regie.

Toen wij, na voltooiing onzer studie te Leiden, te Semarang teruggekeerd waren en hem ons proefschrift over het pachtstelsel op Java ten geschenke aanboden, omhelsde hij ons, dankte voor de hem geboden hulp, en gaf ons zijne bekende *Memorie* — een verzameling zijner artikelen tegen de opiumpacht — ten geschenke als blijk van sympathie.

Brooshooff was een reus onder de Indische journalisten en lange jaren oefende hij grooten invloed op het Indische staatsbestuur uit. Vooral onder den gouverneur generaal Pynaacker Hordijk, die bijzonder veel waarde aan zijn oordeel hechtte. De titanische krachtsontwikkeling door hem als hoofdredacteur van *De Locomotief* aan den dag gelegd, zal steeds de bewondering blijven wekken van hen, die de geschiedenis van Indië in de tachtiger en negentiger jaren der vorige eeuw bestudeeren.

Na zijn vertrek uit Indië bleef die geharnaste stijder als redacteur van genoemd blad in Nederland de belangen dezer landen met groote kracht en opgewektheid dienen, totdat de ouderdom den arm van den koenen strijder verlamde.

Hij is nu Indië voor goed ontvallen, maar nog lang zal zijn naam aan den journalistieken hemel van Indië als een ster van eerste grootte blijven schitteren. Zijne nagedachtenis blijve ons heilig, en levenwekkend moge zij stralen voor hen, die nu in de gelederen staan, waarvan hij eenmaal het sieraad en de trots was.

Wij brengen hierbij den grooten doode een eeresaluut!

Zijne assche ruste in vrede!

Th.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooff
no 3
gen 21

Mr. P. Brooshooft†

De *Sumatra Post* herdenkt Mr. Brooshooft in de volgende bewoordingen:

Nederlandsch-Indië mag zijn naam in dankbare herinnering bewaren. Brooshooft toch is, daarbij gesteund door zijn vriend Van Deventer, de in eider geweest van het modern Indisch politiek beleid. Men kan 't zich thans eigenlijk moeilijk voorstellen, dat om trent den jare 1900 nog een betoog moest worden geleverd om Nederland af te brengen van de zelfzuchtige politiek der Indische batige sloten en een bestuur over Indië ter wille en ten bate van Indië zelve te bepleiten.

En dat toch is het levenswerk van mr. Brooshooft geweest. Het pleidooi voor een moreel Indisch beleid heeft zijn dagelijken arbeid als leider van een der voorname Indische dagbladen gevuld, en tenslotte vatte hij zijne beschouwingen samen in een levendig geschreven brochure „De ethische koers in de Indische politiek”, welke, tegelijk met Van Deventer's artikelen in *De Gids* over Nederland's eereschuld aan Indië, den stoot heeft gegeven aan een Indische politiek, die in de eerste plaats het belang en de toekomst van het Indische volk-zelf beoogt. Zoo zal Brooshooft's naam dus altijd verbonden blijven aan de moderne Nederlandsch-Indische staatkunde, een hogere eer dan eenige openbare hulde bij zijn dood hem kan geven.

Brooshooft was een uitnemend stylist, geestig, scherp, slagvaardig in polemieken, maar vooral met zijn geheele milde hart den maatschappelijk misdeelden toegedaan. Zijne persoonlijke gaven van hoofd en hart drukten haar stempel op het door hem geredigeerde dagblad en deden het een eereplaats in de Indische journalistiek innemen.

Brooshooft heeft zich ook op bellistrisch gebied bewogen; indertijd hebben onder andere zijne novelle „Plicht” en zijn blijspel „Zijn meisje komt uit” opgang gemaakt.

Toen hij in 1903 de redactie van de *Locomotief* nederlegde om voorgoed naar Nederland terug te keeren, liet hij Indië, en in 't bijzonder Java, in een weinig hoopgevenden toestand achter.

Demak was nog pas weder voor de zoveelste maal door hongersnood geteisterd; in de Vorstenlanden was nog geen spoot te bemerken van eene opheffing der armzalige, diep gezonken bevolking; het zaad, door Brooshooft in den bodem der ideeën gestrooid, moest nog ontkiemen. Zoo schreef hij zijn afscheidswoord in de *Locomotief* „aan het ziekbed van Indië” en deed hij in Nederland zijn, onder denzelfden indruk geschreven, toneelspel „Arm Java” opvoeren om de oogen van het Nederlandsche volk te openen voor den nood van den Javaan. Vooral ook door zijn eigen toedoen is de patiënt-van-toen er sedert heel wat op vooruitgegaan.

Of Brooshooft in Nederland het langzaam rijpen der vruchten van zijn arbeid ten volle heeft kunnen nagaan? Waarschijnlijk niet. Spoedig toch na zijn aankomst in het vaderland overviel hem een zwaarmoedigheid, die hem zichzelf totaal deed afsluiten van de buitenwereld. Met uitzondering van Van Deventer was hij voor geen van zijn oude vrienden meer toegankelijk of bereikbaar. Of hij deze droevige periode in zijn latere leven tenslotte heeft overwonnen en met heel zijn hoofd en hart toch nog weder heeft kunnen medeleven met Indië's zichtbare staatkundige ontwikkeling, weten wij niet. Wij kunnen 't slechts hopen.

Wij zullen zijner blijven gedenken en zijn naam als Indisch journalist in eere blijven houden.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft's hoofd A. no 3
Jan. 22

P. BROOSHOOFT. †

Het bericht, dat mr. Pieter Brooshoof is heengegaan, zal hier vermoedelijk maar weinig aandacht trekken. „Wij leven, zoo schreef eenmaal een nu lang vergeten journalist, — „wij lev en in Indië snel”; en wij vergeten ook snel, had er bijgevoegd kunnen worden. Toen Brooshoof eenmaal voor goed Indië had verlaten, leefde hij nog wel eenigen tijd in de herinnering voort door de artikelen, welke hij nu en dan uit Nederland aan de *Locomotief* bleef zenden, maar toen ook deze band verbroken was, kwam al heel gauw de vergetelheid.

En toch was Brooshoof in zijn goeden tijd populair als weinig anderen en vooral als weinig journalisten beschoren is. P.B. zooals hij, naar zijn initialen, waarmee hij zijn artikelen teekende, algemeen genoemd werd, had tallooze vrienden, tallooze ver eerders en. . . . tal van tegenstanders. De twee letters onder een artikel in de *Locomotief* waren genoeg om de volle aandacht te verzekeren; en laat het gezegd zijn: ze waren steeds die aandacht waard. Vooral in Midden Java, waar de *Locomotief* destijds een haast onaantastbaar sterke positie innam, was hij populair in den goeden zin des woords, gaf hij leiding aan de openbare meening, en het is zeker niet het minst aan zijn leiding van de *Locomotief* te danken, dat Semarang tot op den huidigen dag in politieken zin aan de spits gaat.

Populair was hij te Semarang en in de omgeving, ook in socialen zin. Want P.B., hij mocht dan op zijn kantoor de banbliksems van zijn toorn overal heenzenden, was buiten het kantoorjasje een gezellig man. Men vertelde van hem, dat hij behoord had tot de studenten, die, om het studentikoos te zeggen, college liepen in de kroeg. Wat natuurlijk met een groven korrel zout genomen moest worden. Maar een feit is, dat Brooshoof zich volstrekt niet opsloot, meedeed aan wat het overigens zooduffe Semarangsche leven aan vermaak bood: de P.B. van de Hoogendorpstraat was een andere dan die geregeld zijn partners vond in de soos. Hoe zou het ook anders gekund hebben bij den man, die doorwrochte artikelen schreef over allerlei onderwerpen van den dag, die streed en met overtuiging streed voor de, laat ons zeggen, onder Multatuliaanschen invloed herziene liberale idee — maar die nog tijd en lust had kunnen vinden tot het schrijven van een toneelspel: Zij'n meisje komt uit, nu nog als zedenspel uit dien tijd te waardeeren.

Een persoonlijke herinnering: P. B. neergedaald van den Olympus, bracht schrijver dezes, jong broekje toen, een bezoek. Zakelijk, omtrent de telegrafische correspondentie voor de *Locomotief*. Stapte binnen een klein mannetje, ietwat gedrongen figuur, eenigszins misvormde neus, heelemaal niet „indrukwekkend” en die man begon niet aanstonds, als zijn artikelen zouden doen voorzien, te bulderen, maar met zachte stem aanwijzingen te geven, overleg te zoeken. En geen enkele maal anders dan door invloeden van buiten, is de goede verstandhouding tusschen redacteur en correspondent verstoord.

Een andere herinnering, P. B. schetsend in zijn werk en zijn kracht. De Dreyfuszaak was aan den gang gebracht door Zola's *J'accuse*. Nu weet toch wel iedereen, stellig ieder collega, hoe dergelijke dingen ons hier maar aan de oppervlakte kunnen beroeren; hoe we, als daar een „Reuter” over zoo'n op de we . . . komt

KON. INSTITUUT
VOOR TALEN, LAND-
EN VOLKENKUNDE

est. Brooshoof nos
sp. 24

21
mijne herinnering
door mijn broer

een beetje met de handen in het haar plegen te zitten. Maar Brooshooft, die toch waarlijk ook alle moeiten en zorgen en beslommeringen had des dagelijkschen journalistieken arbeids en die waren destijds vele meer dan nu . . . hij bracht omtrent den heel de wereld beroerenden strijd van recht tegen macht, beter van rede tegen militarisme, een serie artikelen: „Het geraamte der Dreyfus-zaak” die een meesterlijke ontleding bevatten van het gegeven, als later zelfs niet in de groote Nederlandsche bladen te vinden was.

En die meteen duidelijk bewijs gaven, dat deze *doctor juris* op zijn beurt de juiste verdeeling had weten te vinden tusschen studeercel en studentensoos.

Brooshooft was in den goeden, den besten zin des woords, een journalist niet uit roeping, niet *bei Gottes Gnaden*, maar uit overtuiging. Hij voelde zich blijkbaar sterk aangetrokken tot den uiterlijk luchtigen, metterdaad veeleischenden arbeid van volksvoorlichter, leider der openbare meening. Hij wilde, dit staat vast, geen rol spelen; hij verlangde allermintst door de journalistiek „iets te worden” zooals het bereiken van een ambtelijk hooge positie in die dagen heette, hij wilde zichzelf zijn en blijven. Hij is het geweest en hij is het gebleven en misschien ten koste van zich zelve.

Wij zouden ons op dit oogenblik geen Brooshooft kunnen denken. Toen vertegenwoordigde hij de moderne school; hij vocht voor idealen, welke nu alweer oud geworden zijn. En, zooals het gewoonlijk gaat, ook hij raakte tegen het einde zijner loopboon langzamerhand ingedeeld bij wat men noemt het behoud en dat brengt altijd een kwade kans mee.

Brooshooft is tweemaal leider geweest van de *Locomotief*. Kenschetsend voor de verhoudingen dier dagen is, dat hij, bij zijn eerste afscheid, getuigde blij te zijn, dat hij zijn voeten kon trekken uit de modder der Indische journalistiek . . . of het nu zooveel beter geworden is? Kenschetsend ook, dat hij opgevolgd moest worden door iemand, die lijnrecht tegenover hem bleek te staan, geen goed woord voor zijn voorganger overhad. Maar, en dit schetst Brooshooft misschien het best, — hem was de eere dien opvolger op zijn beurt te vervangen, en Semarang heeft het niet betreurd dat P.B. in zijn midden terugkeerde.

Brooshooft heeft de journalistiek vaarwel gezegd, toen hij voelde, dat hij in de achterhoede raakte.

De *Locomotief*, die den beproefden medewerker niet graag zag gaan, heeft hem willen behouden als redacteur in Nederland, maar een gebrek aan zijn oogen dwong hem langzamerhand ook dien arbeid prijs te geven. Zoo is het gebeurd, dat hij, toch zoo'n militante figuur, bijna opeens van het tooneel verdween. Met zijn uitgebreide kennis van Indië en Indische zaken had hij anders in Nederland nog een rol van beteekenis kunnen spelen.

Het gebrek aan zijn oogen, dat hem verderen arbeid afsneed, heeft zijn levensavond vergald. Maar in de zware dagen moge hem de herinnering aan zijn arbeid in Indië, aan de voldoening, welke die arbeid hem, zij het dan schaarsch, zooals ons aller deel is, heeft geschonken, een verlichting zijn geweest. Hij is nog 76 jaar geworden en heeft dus nog een lange rust na arbeid mogen genieten.

DE NEDERLANDSCH-INDISCHEN NIEUWSBLAD.

Directeur: G. MOLENAAR

Uitgeefster: N. I. Drukkers- en
 Uitgevers-Maatschappij, Weltevreden
 Advertenties Tel. 2887; Abonnementen 589

Tarief voor Advertenties:
 1 — 30 woorden f 3. — elke 5 woorden
 meer f 0.50. Regel-tarief f 0.40 per regel.
 Bij abonnement belangrijke korting.

Vertegenwoordiger in Nederland: PUBLICUM
 TEITS-KANTOOR „DE GLOBE” TE AMSTERDAM

Nederl.-Indië.

Mr. P. Brooshooff †

De *Locomotief*, het blad van Brooshooff, herdenkt den overledene op de volgende wijze:

Wisten wij, dat het dezen grooten journalistieken strijder voor de belangen van Indië niet gegeven was na zijn tropischen levensmid-dag zijn levensavond in het oude land in on-gebroken gezondheid door te brengen, niet vermoedden wij, dat het einde was genaderd. Had de journalist Brooshooff zich reeds bijna twintig jaren geleden uit het publieke leven teruggetrokken en is zijn naam daardoor bij de jongeren minder bekend, bij ons, die hem nog in zijn laatste Indische jaren, welke onze eerste Indische jaren zijn geweest, althans van de verte uit in zijn arbeid hebben gevolgd, staat zijn naam in levende herinnering als dien van een der besten en bekwaamsten onder de Indische journalisten, die voor een vorige generatie schreven.

Tot die oude garde behooren een Huet, een Daum, een Kruseman, een Van Kesteren, een Scheitema, in zekeren zin ook nog een Van Geuns, en tot de overlevenden, die nog langere jaren de tijdgenooten zijn geweest, al voerden zij in die dagen nog niet de pen van den hoofdredacteur, behooren Zaalberg en Thomas, wil men, ook Vierhout, die aan ons blad den zetel van Brooshooff is komen innemen.

Onder hen allen had Brooshooff zijn af-zonderlijke plaats. Colenbrander heeft eens gesproken van het nieuwe geluid, dat Broos-hooff bracht in de Indische pers. Hij typeerde het als „grover, maar in het politieke voller dan dat van het orgaan, waarin Huet zijn talent had laten spelemeien”. De ver-gelijking met een Huet moest wel zoo uit-vallen. Brooshooff, hoewel gaarne en met talent ook de schoone letteren beoefenend, hanteerde als journalist niet het floret van den fijnen Koenraad.

Hij schermde met een krachtigen degen, en die was in de dagen van zijn arbeid in de pers voor hem, als strijdend sociaal-oeconoom, ook wel noodig. Maar zocht hij het in zijn journalistieken arbeid niet bij voorkeur in den precieusen en verrijnden stijl van een Huet, een stylist, en een van de besten onder zijn journalistieke tijdge-nooten, was hij, een die in den stijl van den pleiter, wiens gemoed medepleit met diens verstand, de dingen altijd in nieuwe vormen en met nieuwe beelden wist te zeggen en wiens gulle humor al zijn pen-nevruchten kruidde. En als polemist een geharnast vechter.

Een afzonderlijke plaats nam hij in, zooals wij schreven. Brooshooff, in Maart 1887 voor het eerste de redactie van *De Loco-motief* aanvaardend en toen een der weinigen onder de Indische journalisten, die in Neder-land reeds werkzaam was bij de pers, was een der eersten, die in den vorm van het dagbladartikel een Multatuliaanschen strijd voerde voor de belangen van den Javaan.

En hij deed dit krachtens een door studie verworven uitgebreide kennis van de in-landsche maatschappij, en gedreven door hartstocht voor het recht. In 1888 reeds publiceerde hij zijn merkwaardige „Memorie over den toestand in Indië”, welke een jour-nalistieke voorloopster is van het rapport der Minder Welvaart-commissie en ook inder-daad van mindere welvaart spreekt, o. m. veroorzaakt door een belastingstelsel, volgens hetwelk een Javaan 27 procent van zijn karige inkomsten ontnomen werden ten bate van den fiscus. En hij ging voort te strijden voor den uitgeknepen kleinen man, die ook als arbeider in de suiker-cultuur tot de mis-deelden behoorde. Het waren toen slechte jaren voor de suiker veel slechter nog dan heden, als gevolg van de verwoestingen door de serehziekte aangericht en de prijsdaling van het product door de opkomst van de bietsuikercultuur in Europa.

Het loon van den arbeider, waarvan hij al nauwelijks kon bestaan, daalde nog steeds en tal van andere omstandigheden, heden-tendage gelukkig reeds ten deele overwon-nen, oefenden haar funesten invloed uit op de schamele huishouding der desa. Bladert men in Brooshooff's oude geschriften, dan ziet men hem optreden tegen tal van euvelen, die nu niet meer in die mate zich doen ge-voelen, maar ook tegen dat groote euvcl, hetwelk hedentendage nog knaagt aan deze kolonie, het benepen en avontuurlijke finan-ciële beleid. Hij gordde zich altijd opnieuw

RESTAURANT STAM & WEIJNS

NOORDWIJK

Lunches en Dinners

- à Prix Fixe -

160 dag

Loterij Jaarbeurs Bandoeng

1e PRIJS f 20.000.—

Trekking 7 Oct. a.s. prijs heden 1 lot
 f 3.50 porto 1-3 st. f 0.35.

PREMIELOTEN B. A. K.

1e PRIJS f 100.000.—

Trekking 15 Oct. a.s. prijs p. st. f 12.50,
 porto 1-3 st. f 0.35. 12249

TIO TEK HONG, WELTEVREDEN.

Ook verkrijgbaar bij: THIO PIK, Buitenzorg.
 Toko BEST Soekaboemi, A. B. C., Bandoeng.

weder aan tegen „het verlamdende: geen geld geen geld, geen geld“...

Mr. Van Deventer heeft er in zijn geschrif-ten geen geheim van gemaakt, dat hij tal van denkbeelden, in pers en parlement ver-dedigd en die tot vorming hebben gediend van zijn koloniaal-politieke *credo*, aan Broos-hooff heeft ontleend.

Er heeft tusschen die beiden bij hun veel-vuldig samenzijn te Semarang een verhou-ding van vriendschap en wederzijdsche achting bestaan en er was voor den jongere Van Deventer geen grooter voldoening dan een lofwoord van Brooshooff voor zijn werk. Er bestond tusschen beider inzicht in de nooden der kolonie meer in het bijzonder ten aanzien van de zorg voor de belangen van den inlander en ten aanzien van het financiële vraagstuk, met name de finan-ciële verhouding tusschen moederland en kolonie, een sterke verwantschap. Veel van hetgeen Brooshooff journalistiek heeft aan-geprezen, is door Van Deventer verder ge-dragen in het parlement. Het wel meest be-kende van Brooshooff's geschriften „De ethische koers in de koloniale politiek” in 1901 verschenen, is door Van Deventer her-haaldelijk geciteerd en met nadere gegevens aangevuld.

Ja, Brooshooff was de eerste journalistieke propagandist voor den „ethischen koers”. Maar hem is door lateren, die zijn geschrif-ten niet kenden, altijd onrecht aangedaan door het caricaturiseeren van zijn ideeën. Ethisch heeft Brooshooff louter bedoeld, als tegenstelling van „zelfzuchtig”. Hij consta-teerde in die dagen op ieder gebied „het krachtig doorbreken van het ethische zon-netje door wolken van donkerst egoïsme”:... „toenemende verdelgingsmiddelen -- oprechte of halfoprechte vredesmanifesten; schan-delijke oorlog -- wijd schallend protest; schaamteloze beurspeculatie -- zuivere be-langeloosheid; losbandige literatuur -- boe-ken vol schoone wijsheid; uitputtend leven -- verheffende gezondheidsleer; dor kerkge-loof -- levenwekkende menschenmin; schra-pend individualisme -- deeldend socialis-me...”

Dat zijn woorden uit zijn inleiding, die hem doen kennen als de idealist, die hij was. Geen feemelaar zeker, maar een zoeker van recht. Het moge hier nog eens worden aan-gehaald, hoe hij die groeiende ethiek ook wilde toepassen in ons koloniaal bestuur:

„Als ik spreek van ethische koloniale poli-tiek, dan bedoel ik vooral niet de reclame-partij-, tribune-politiek die z. g. Javanen-liefde exploiteert als middel ter bereiking van geheel daarbuiten staande oogmerken. Herhaalde regeeringsbetuigingen, dat vooral het welzijn van den Javaan en het bij hem bemind maken onzer heerschappij haar richt-snoer zijn, kunnen slechts ergernis wekken als men gelijktijdig ziet, dat niets noemens-waards voor het wezenlijke geluk van dien Javaan wordt gedaan

Ik waarschuw zelfs met nadruk tegen zulke theaterpolitiek, want zij is het die ons den plicht tegenover Indië op een koopje doet gooien, die ons vervult met zelfvol-doening wanneer wij een 10.000 der rijkste of op een plasdankje beluste inlanders ge-legenheid geven eenige guldens in een spaarbank te brengen of ons diets maakt

den kleinen man een betere rechtspraak te schenken wanneer wij aan de hoogste rechterlijke ambtenaren f 1400 in plaats van f 1000 's maands toeleggen. Ook moeten wij niet sentimenteel worden, niet op effect jagen met „het schoone Insulinde“, „gordels van smaragd“ of „warme harten voor den braven bruinen broeder“, die zeker niet braver is dan het gros der menschenkinderen -- en dat zegt weinig.

Wat ons moet nopen tot plichtsbetrachting tegenover Indië, is de beste der menschelijke neigingen: het rechtsbewustzijn, het gevoel dat wij den, tegen zijn wil, van ons ahankeijk geworden Javaan het beste moeten geven wat wij voor hem hebben, de edelmoedige drang van den sterkere om den zwakkere rechtvaardig te behandelen. Eerst wanneer onze koloniale politiek ademt in dezen dampkring, zullen wij voor Indië goede meesters zijn.

Nietwaar -- hier verschijnt Brooshoofd als de „praktische idealist“, dien hij zich immer heeft getoond. Een enkel voorbeeld nog om aan te geven, hoe hij ook in de onderwijszaak verbinding zocht van dit „ethische“ met de praktijk. Ziehier van hem een uiting over vakonderwijs:

„De staat behoort dit niet minder ter harte te nemen dan het lager onderwijs, beter nog het daarmede te verbinden; moet dus niet denken te kunnen volstaan met een kleinigheid als het overnemen der particuliere ambachtsschool te Batavia, maar moet op tal van plaatsen, vooral de hoofdsteden en nijverheids- en landbouwcentra, liefst echter op iedere afdelingshoofdplaats, naast de lagere school gelegenheid geven tot onderwijs in de meest gewilde ambachten en op enkele hoofdplaatsen meer technisch voor stoom- en fabrieksnijverheid en den grooten landbouw“.

Brooshoofd heeft, met een tusschenruimte van enkele jaren, van 1887 tot eind 1903 in *De Locomotief* als hoofdredacteur de pen gevoerd en ook nog enkele jaren daarna van Nederland uit in losse artikelen over de koloniale zaak als redacteur in Nederland.

Zijn, meest wekelijks verschijnende, „Van Dag tot Dag's“, bij de ouderen onzer lezers zeker nog in goede herinnering, hebben ongetwijfeld richtenden invloed geoeffend op de denkbeelden, die de koloniale politiek van zijn dagen beheerschten, geschreven als ze werden in een tijd, toen de pers nog vrijwel het uitsluitende middel was om tegenover de koloniale bureaucratie de stem van den toen „particulier sadja“ geheeten burger te doen kennen.

Misschien voelen een of meer der ouderen van onze lezers zich geroepen om door persoonlijke herinnering geholpen, de figuur van dezen merkwaardigen man meer levend ons voor oogen te voeren. Wij weten, dat hij behoorde tot hen, die in den besten zin „hun gezelschap waard worden geheeten, een man van aangename omgangsvormen en een ook op lateren leeftijd nog altijd studentikozen geest. „Piet Brooshoofd“ heeft zich hier tal van vrienden gemaakt, doch velen zijn voor hem heengegaan en weinigen slechts bleven achter onder de palmen.

Toch vermoeden wij dat in onzen lezerskring nog wel een enkele zal worden gevonden, die de pen zal willen opvatten om zijn ouden vriend te gedenken. Hij wete bij voorbaat hoezeer dit door ons en vele anderen zal worden gewaardeerd.

De *Locomotief* is aan Brooshoofd grooten dank verschuldigd, en het is, weten wij, uit naam van allen, die met hem en na hem aan dit blad verbonden werden, dat wij een eerbiedig saluut brengen aan den doode.

Brooshoofd heeft tot de traditie van ons blad het beste bijgedragen wat een eerlijk en hoogbegaafd leider kon schenken.

Zijn naam zal onverbrekkelijk verbonden blijven met de geschiedenis van ons blad.

Programma Openbaar Gehoor.

Het openbaar gehoor, den 31sten Augustus 1921 te houden in Paleis Rijswijk Weltevreden, ter gelegenheid van den verjaardag van Hare Majesteit de Koningin is als volgt geregeld:

Ceremoniemeesters zijn de heeren:

1. W. van Deth, Administrateur bij het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel;
2. J. H. van Temmen, Kapitein der Infanterie;
5. H. Meijer, Kapitein der Infanterie;
4. W. C. Hoog, Luitenant ter Zee der 2de klasse;
5. B. L. M. C. Perquin, gegradueerd ambtenaar bij den Dienst der Staatsspoor- en tramwegen.

Zij bevinden zich te 9 $\frac{1}{2}$ uur in het paleis en wijzen den bezoekers van het gehoor de plaatsen aan, die zij in de troonzaal behooren te nemen. Aan de ambtenaren der Algemeene Secretarie, die het gehoor wenschen bij de wonen, wordt een plaats aangewezen bij de departementen van algemeen burgerlijk bestuur. Zij waken er voor, dat de open doorgang naar en de open ruimte voor en naast den troon vrij blijven.

Aan de burgerlijke bezoekers van het gehoor, voor wie geen ambtskleeding is vastgesteld, wordt verzocht in rok te verschijnen.

Na 10 uur 20 minuten wordt geen rijtuig

Twee ceremoniemeesters.

Wd. Burgemeester	-- Resident.
Vice-President van den Raad van Nederlandsch-Indië	Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal.
Commandant der Zeemacht	-- Commandant van het Leger.
Raadslid Mr. L. J. Dijkstra	-- Raadslid P. de Roo de la Faille.
Raadslid Mr. H. A. Kindermann	-- Raadslid W. Frijling.
Algemeene Secretaris Ch. I. M. Welter	-- Kapitein R.M.C. d'Engelbronner.
Eerste Gouvernements Secretaris Mr. H. A. Helb.	-- Luitenant ter Zee 1e klasse C.T. Böhm.
Gouvernements Secretaris C. Versluis	-- 1e Luitenant W. C. A. Sol.
Gouvernements Secretaris W. Ch. Meyroos	-- Secretaris van den Raad van Nederlandsch-Indië A.J.G.M. Gaillard.

Nabij den troon gekomen, treden de Vice-President en de Leden van den Raad van Nederlandsch-Indië, de Commandanten van Land- en Zeemacht, zoomede de Resident en de wd. Burgemeester uit den stoet en begeven zich naar de voor ieder hunner bestemde plaatsen.

De Algemeene Secretaris, de Gouvernements Secretarissen en de Secretaris van den Raad van Nederlandsch-Indië plaatsen zich in hunne volgorde ter rechterzijde, de adjudanten ter linkerzijde van den troon, de ceremoniemeesters stellen zich op nabij het einde van den doorgang.

Voordat de stoet zich op de hier aangegeven wijze naar de Troonzaal begeeft, hebben de drie overige ceremoniemeesters zich aan den ingang der zaal opgesteld; één hunner, de heer H. Meijer roept, zoodra de stoet nadert, met luider stem:

„Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal.“

Gedurende het binnenkomen van den Gouverneur-Generaal speelt de stafmuziek het Volkslied. Zoodra Zijne Excellentie heeft plaats genomen en de muziek geëindigd is, treedt de Vice-President van den Raad van Nederlandsch-Indië naar voren om het woord te voeren.

Nadat de Gouverneur-Generaal heeft geantwoord, wordt door de muzik het Wilhelmus (oude zetting) gespeeld.

Vervolgens begeven de Resident en de wd. Burgemeester zich met de beide ceremoniemeesters, die Zijne Excellentie hebben binnengeleid, naar den troon om den Gouverneur-Generaal naar de ontvangkamer Rijswijk Zuid-Oost te geleiden.

De overige ceremoniemeesters geleiden den Vice-President en Leden van den Raad van Nederlandsch-Indië en de Commandanten van Land- en Zeemacht eveneens naar deze ontvangkamer.

Bij het vertrek geleiden de Europeesche ambtenaren van gewestelijk en plaatselijk bestuur en de wd. Burgemeester Zijne Excellentie den Gouverneur-Generaal naar de Zuid-Oostertrap, waar zij blijven, totdat ook de Vice-President en Leden van den Raad en de Commandanten van Land- en Zeemacht zijn vertrokken.

De Paser malam te Soerabaja.

De Soerabajasche correspondent van de *Loc.* houdt de volgende nabeschouwing over den thans geëindigten Paser malam aldaar:

Met het sluiten van den pasar malam is voor den gewonen middenstander weereen aangenaam amusement voorbij. Ruim veertien dagen lang heeft door de tal van variërende attracties, waarvoor het hoofdcmité heeft weten zorg te dragen, de pasar avond aan avond tienduzenden tot zich getrokken en van eenige malaise, was absoluut niets merkbaar. Aan entrées alleen werden 10 à 15000 gulden per avond ontvangen! En de tientallen restaurants, op het terrein aanwezig, hebben zonder onderscheid reusachtige zaken gemaakt. Indien dan ergens uit zou moeten blijken, dat er toch zoo iets is, wat men malaise noemt, dan zou dit moeten zijn uit het feit dat voor zoover wij dat heden konden nagaan, geen enkele der dure automobielen is verkocht.

Maar overigens... er werd met geld gesmeten. En niet alleen door den Europeaan en den Chinees, maar ook vooral door den gegoeden inlander. Voor zakkenrollers was de pasar malam een dorado; ondanks de strenge maatregelen, door de politie genomen stonden elken morgen in de politie-rapporten eenige gevallen van het rollen van portefeuilles, portemonnaies of horloges.

We spraken zooveel van de attracties, welke het hoofdcmité wist te scheppen en dan vielen wel het meest in den smaak van het publiek de bokswedstrijden, niettegenstaande die over het algemeen op geen buitengewoon hoog peil stonden. Alleen wanneer de kampioen van de marine, Matthias, in den ring verscheen, kon iets goeds verwacht worden, doch geen enkele tegenpartij had veel tegen hem in te brengen.

Het boksen heeft door de wedstrijden op den pasar malam heel wat aan populariteit gewonnen en zelfs is op initiatief van den promotor dezer wedstrijden, den heer Kanis, een boksbond ingericht, die het bestuur is

Bij het overlijden van Mr. P. Brooshooft, oud-hoofredacteur van de *Locomotief*, wijdt dit blad aan deze hoogbegaafde persoonlijkheid een artikel, waaruit wij het een en ander ontleenen:

Heden bereikte ons onverwacht uit Nederland de telegrafische doodsijsding van den heer Mr. Pieter Brooshooft, oud-hoofredacteur van *De Locomotief*.

Wisten wij dat het dezen grooten journalistieken strijder voor de belangen van Indië niet gegeven was na zijn tropischen levensmiddag zijn levensavond in het oude land in ongebroken gezondheid door te brengen, niet vermoedden wij dat het einde was genaderd. Had de journalist Brooshooft zich reeds bijna twintig jaren geleden uit het publieke leven teruggetrokken en is zijn naam daardoor bij de jongeren minder bekend, bij ons, die hem nog in zijn laatste Indische jaren, welke onze eerste Indische jaren zijn geweest, althans van de verte uit in zijn arbeid hebben gevolgd, staat zijn naam in levende herinnering als dien van een der besten en bekwaamsten onder de Indische journalisten, die voor een vorige generatie schreven.

Colenbrander heeft eens gesproken van het nieuwe geluid, dat Brooshooft bracht in de Indische pers. Hij typeerde het als „grover, maar in het politieke voller, dan dat van het orgaan, waarin Huet zijn talent had laten spelemeien”.

Maar zocht hij het in zijn journalistieken arbeid niet bij voorkeur in den precieusen en verrijnden stijl van een Huet, een stylist, en een van de besten onder zijn journalistieke tijdgenooten, was hij, een die in den stijl van den pleiter, wiens gemoed medepleit met diens verstand, de dingen altijd in nieuwe vormen en met nieuwe beelden wist te zeggen en wiens gulle humor al zijn pennevruchten kruidde. En als polemist een geharnast vechter.

Hij was een der eersten, die in den vorm van het dagbladartikel een Multatuliaanschen strijd voerde voor de belangen van den Javaan.

In 1888 reeds publiceerde hij zijn merkwaardige „Memorie over den toestand in Indië”, welke een journalistieke voorloopster is van het rapport der Mindere Welvaart-commissie en ook inderdaad van mindere welvaart spreekt, o.m. veroorzaakt door een belastingstelsel, volgens hetwelk den Javaan 27 procent van zijn karige inkomsten ontnomen werden ten bate van den fiscus.

Mr. Van Deventer heeft er in zijn geschriften geen geheim van gemaakt, dat hij tal van denkbeelden, in pers en parlement verdedigd en die tot vorming hebben gediend van zijn koloniaal politieke *credo*, aan Brooshooft heeft ontleend. Er heeft tusschen die beiden bij hun veelvuldig samenzijn te Semarang een verhouding van vriendschap en wederzijdsche achting bestaan en er was voor den jongeren Van Deventer geen grooter voldoening dan een lofwoord van Brooshooft voor zijn werk.

Veel van hetgeen Brooshooft journalistiek heeft aangeprezen, is door Van Deventer verder gedragen in het parlement. Het wel meest bekende van Brooshooft's geschriften „De ethische koers in de koloniale politiek”, in 1901 verschenen, is door Van Deventer herhaaldelijk geciteerd en met nadere gegevens aangevuld.

Ja, Brooshooft was de eerste journalistieke propagandist voor den „ethischen koers”.

„Als ik spreek van ethische koloniale politiek, dan bedoel ik vooral niet de reclame-partij, tribune politiek die z.g. Javanenliefde exploiteert als middel ter bereiking van geheel daarbuiten staande oogmerken.

Ook moeten wij niet sentimenteel worden, niet op effect jagen met „het schoone Insulinde”, „gordels van smaragd” of „warme harten voor den braven bruinen broeder”, die zeker niet braver is dan het gros der menschenkinderen — en dat zegt weinig. Wat ons moet nopen tot plichtsbetrachting tegenover Indië, is de beste der menschelijke neigingen: het rechtsbewustzijn, het gevoel dat wij den, tegen zijn wil, van ons afhankelijk geworden Javaan het beste moeten geven wat wij voor hem hebben, de edelmoedige drang van den sterkere om den zwakkere rechtvaardig te behandelen. Eerst wanneer onze koloniale politiek ademt in dezen dampkring, zullen wij voor Indië goede meesters zijn.”

Nietwaar — hier verschijnt Brooshooft als de „praktische idealist”, dien hij zich immer heeft getoond.

De *Locomotief* is aan Brooshooft grooten dank verschuldigd, en het is, weten wij, uit naam van allen, die met hem en na hem aan dit blad verbonden werden, dat wij een eerbiedig saluut brengen aan den doode.

Brooshooft heeft tot de traditie van ons blad het beste bijgedragen wat een eerlijk en hoogbegaafd leider kon schenken.

Zijn naam zal onverbrekelijk verbonden blijven met de geschiedenis van ons blad, zoo besluit de hoofdredacteur zijn zeer waardeerend artikel.

Mens. en M.
 uit de Java-
 Rode 20/18 '21

KON INSTITUUT
 VOOR TAAL-, LAND-
 EN VOLKENKUNDE

Mr. Brooshooft

Hoofdredacteur: J. SCHA
Wvd. Hoofdredacteur H. M. DE VRIES, Tel.
Telef. Redactie Batavia 108.

Uitgeefster: „Maatschap tot Expl. v/h dagblad de Java

Directeur: H. NOORDHOEK H
Administratie Batavia 411 Weltevreden 430.

EERSTE BLAD

Dit nummer bestaat uit vier bladen.

INHOUD.

Van het Eerste Blad:

De wereld in de afgelopen week; — Telegrammen;
— Nederl.-Indië; — Stadsnieuws; — Om ons heen; —
Kunst; — Handel en Nijverheid; — Mutatiën.

Van het Tweede Blad:

Agenda; — Uit den Haag; — Nederland; — Frankrijk;
— Zuid-Slavië; — Denemarken; — Amerika; — Een
spreekje, Dat waar is; — Feuilleton.

Van het Derde Blad:

Uit Parijs; — Wetenschappen; — Allerlei; — Ameri-
kaansch romannetje.

Van het Laatste Nieuws:

Momenten van Overpeinzing; — Telegrammen; —
Nederlandsch-Indië; — Stadsnieuws; — Handel en
Nijverheid; — Mutatiën.

De wereld in de afgelopen week.

De conferentie te Parijs.

De afgelopen week is een heel ernstige geweest van wege Parijs, om het motto „Opper-Silezië”. Met een gerust geweten kunnen wij thans zeggen, dat de conferentie heeft plaats gehad, beter, dat zij een aanvang heeft genomen. De Opperste Raad is bijeengekomen eindelijk na lang gedrentel en gedrens, om te gaan proeven van den hoofdschotel Opper-Silezië, een zeer warm gerecht, dat met de groote voorzichtigheid moet worden verorberd. De bereiding er van is natuurlijk niet naar een ieders smaak, maar onder de politieke gerechten mag men er geen laten staan als men ietwat kieskeurig is, of indien men er voorliefden op na houdt.

Zoo zaten aan den weinig vroolijken disch de heeren Briand en Lloyd George, voorts Lord Curzon en Sir Robert Horne, dan Harvey, de Yankee afgevaardigde, en de vertegenwoordigers van Italië, de Premier Bonomi, de minister van financiën Soleri en dan die van buitenlandsche zaken Della Toretta. Naast deze figuren der hoofd-Entente leden zitten natuurlijk België en Japan. De strijd gaat echter om de drie kopstukken Frankrijk, Engeland en Italië, gegroepeerd in twee partijen waarvan alleen Frankrijk de alleen-ling uitmaakt der eene partij.

Merkwaardig is, dat bij het vertrek van Londen (Victoria Station) het Londensch publiek de drie Engelsche afgevaardigden uit Londen toe juichten. Deze demonstratie van sympathie, waar Lloyd George naar Parijs vertrok voor het to be or not to be van de Entente is indrukwekkend door haar bewijs, dat het volk achter de Regeering staat. Een vingerwijzig voor Frankrijk.

Maar de Engelsche staatslieden zijn ook in Parijs binnen gejuicht en de Fransche publieke opinie begon onmiddellijk met te gaan vertellen, dat zij met vertrouwen de resultaten in zake de beslechting van het Opper-Silesche vraagstuk tegemoet ziet, groote waarde hechtende aan de aanwezigheid van Harvey. Hoe luidruchtiger men is en hoe meer men oprecht dan wel geveinsd optimisme onder trompet-geschal en tromgeroffel de wereld in zendt, hoe ernstiger en onzekerder de toekomst mag worden genoemd. Zoo ook hier. De Opperste Raad was nog niet eens bijeen, of men toonde

het
land
haar
gunst
were
De
zeer
hebb
fraai
naar
He
kend
(voor
heer
word
rijk,
juist
Pari
de
indu
Fran
hale
van
de
mei
sche
sprak
is d
hij
Opp
D
bege
opda
Eng
dat
is,
Hij
vers
oplo
staa
beve
Pren
voor
slep
gebr
winn
zou
digh
zijn
Fran
Duit
B
niet
maa
Als
dat
tisch
chau
door
van
legge
En d
is ee
gelsch
Waar
schap
kwest
zooals
schier
delijk
sche
wij no
dit, w
Lloyd
Lond

23

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshoofd no 3
Jan 25.

Java-Bode 18-8-21

Mr. J. P. Brooshoofd †

Aneta meldt uit den Haag, dat Mr. J. P. Brooshoofd
oud-hoofdredacteur van de *Locomotief* overleden is.

Met den heer Brooshoofd is een der meest eminente
figuren uit de Indische journalistiek heen gegaan.

24

Java-Bode 1-9-21

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshoofd no 3

Jan 29

Anekdote uit den studententijd van P.B.

Figuren als een Brooshoofd laten zich niet enkel schetsen door overzichten van hun ernstig levens-oeuvre. Dit heeft een trouw lezer der *Locomotief* („sedert 1871“, deelt hij mede) begrepen, die aan het blad de volgende anekdote toezendt:

✗ Een troepje Leidsche studenten had de gewoonte bij uitstapjes naar den Haag een eerste rangskoffiehuis te bezoeken en dan de eenigszins onhebbelijke aardigheid uit te halen, dat een van hen naar een of ander erg deftig uitzienden gast toestapte met de vraag:

„Zou ik u eventjes mogen spreken, mijnheer? Zou u mij ook honderd gulden kunnen leenen?”

Dit begon de stamgasten te vervelen en zij dreigden weg te zullen blijven, als daar geen eind aan kwam.

De koffiehuisouder riep de hulp in van den commissaris van politie, die de jongelui naar 't bureau liet brengen.

Daar hield hij hun een geweldige boetpredicatie, die hiermede eindigde, dat hij het dezen keer nog door de vingers zoude zien, maar als het nog een keer gebeurde, dan waren zij er gruwelijk bij.

Zij konden gaan.

De studenten hadden den geheelen tijd met neerslachtige gezichten staan luisteren.

Aan de deur gekomen, keerde P. B. terug en vroeg met een ernstig gezicht:

„Mijnheer de commissaris, mag ik nog een vraag doen? Kan u mij soms honderd gulden leenen?”

Tableau! — de jur. stud. wist dat nergens in de wet verboden is, iemand geid ter leen te vragen.

In memoriam-Brooshooff.

De heer Vierhout, die op 1 Januari 1904 de hoofdredactie der *Locomotief* van mr. Brooshooff overnam, schrijft de volgende necrologie in de *Sum. Post*:

Mr. Brooshooff, oud-hoofdredacteur van de *Locomotief*, is te 's Gravenhage overleden. Nederlandsch-Indië mag zijn naam in dankbare herinnering bewaren. Brooshooff toch is, daarbij gesteund door zijn vriend van Deventer, de inleider geweest van het modern Indisch politiek beleid. Men kan 't zich thans eigenlijk moeilijk voorstellen, dat omtrent den jare 1900 nog een betoog moest worden geleverd om Nederland af te brengen van de zelfzuchtige politiek der Indische batige sloten en een bestuur over Indië ter wille en ten bate van Indië zelve te bepleiten. En dat toch is het levenswerk van mr. Brooshooff geweest. Het pleidooi voor een moreel Indisch beleid heeft zijn dagelijkschen arbeid als leider van een der voornaamste Indische dagbladen gevuld, en tenslotte vatte hij zijn beschouwingen samen in een levendig geschreven brochure „De ethische koers in de Indische politiek”, welke, tegelijk met Van Deventers artikelen in *De Gids* over Nederlands „eereschuld” aan Indië, den stoot heeft gegeven aan een Indische politiek, die in de eerste plaats het belang en de toekomst van het Indische volk-zelf beoogt. Zoo zal Brooshooffs naam dus altijd verbonden blijven aan de moderne Nederlandsch-Indische staatkunde, een hoogere eer dan eenige openbare hulde bij zijn dood hem kan geven. Brooshooff was een uitnemend stylist, geestig, scherp, slagvaardig in polemieken, maar vooral met zijn geheele milde hart den maatschappelijk-misdeelden toegedaan. Zijn persoonlijke gaven van hoofd en hart drukten haar stempel op het door hem geredigeerde dagblad en deden het een eereplaats in de Indische journalistiek innemen.

Brooshooff heeft zich ook op belletrisch gebied bewogen; indertijd hebben onder andere zijn novelle „Plicht” en zijn blijspel „Zijn meisje komt uit” opgang gemaakt.

Toen hij in 1903 de redactie van de *Locomotief* nederlegde om voorgoed naar Nederland terug te keeren, liet hij Indië, en in 't bijzonder Java, in een weinig hoopgevend den toestand achter. Demak was nog pas weder voor de zooveelste maal door hongersnood geëist; in de Vorstenlanden was nog geen spoor te bemerken van een opheffing der armzalige, diep gezonken bevolking; het zaad, door Brooshooff in den bodem der ideeën gestrooid, moest nog ontkiemen. Zoo schreef hij zijn afscheidswoord in de *Locomotief* „aan het ziekbed van Indië” en deed hij in Nederland zijn, onder denzelfden indruk geschreven, tooneelspel „Arm Java” opvoeren om de oogen van het Nederlandsche volk te openen voor den nood van den Javaan. Vooral ook door zijn eigen toedoen is de patient-van-toen er sedert heel wat op vooruitgegaan. Of Brooshooff in Nederland het langzaam rijpen der vruchten van zijn arbeid tenvolle heeft kunnen nagaan? Waarschijnlijk niet. Spoedig toch na zijn aankomst in het vaderland overviel hem een zwaarmoedigheid, die hem zichzelf totaal deed afsluiten van de buitenwereld. Met uitzondering van Van Deventer was hij voor geen van zijn oude vrienden meer toegankelijk of bereikbaar. Of hij deze droevige periode in zijn latere leven tenslotte heeft overwonnen en met heel zijn hoofd en hart toch nog weder heeft kunnen medeleven met Indië's zichtbare staatkundige ontwikkeling, weten wij niet. Wij kunnen 't slechts hopen.

Wij zullen zijner blijven gedenken en zijn naam als Indisch journalist in eere blijven houden.

* *

In de *Taak* schrijft de heer M. K(och):

Het telegrafisch bericht van den dood van mr. Pieter Brooshooff, die te Den Haag, zes en zeventig jaar oud, overleed, heeft slechts enkele Indische bladen, welker hoofdredacteurs een meer of minder levendige herinnering behouden hebben aan de figuur, althans aan het optreden, van dezen journalist uit een vorige periode, aanleiding gegeven tot herdenking. De meesten bepaalden zich tot publicatie van het bericht, zóóals het uit Nederland ontvangen werd.

Zal het nu daarbij blijven? De vrees schijnt werkelijk gemotiveerd te zijn. Het zou jammer, het zou op géén wijze goed te praten wezen. Want de beteekenis der Brooshooff-figuur in het Indische openbare leven is niet in een paar dagblad-kolommen vast te stellen. En als hier een poging wordt gedaan om even, in enkele trekken, haar omtrekken en karakteristieke kenmerken te schetsen, dan geschiedt dit onder het voorbehoud van een nadere, minitieuze teekening van dezen merkwaardigste onder de Indische journalisten van, zeg: de laatste halve eeuw.

Toen Brooshooff zich, in 1887, als hoofdredacteur van de *Locomotief*, in de journalistiek begaf, was de periode der persvervolgingen nog niet ten-einde. De namen van Roorda van Eysinga, Nosse, Winckel e.a. waren wel niet vergeten, maar wekten geen versche indrukken meer. Maar nog in 1885 waren Cd, Busken Huet en P. A. Daum tot een maand gevangenisstraf veroordeeld, was de sluiting van de drukkerij der *Java-Bode* gelast, begon een reeks van vervolgingen tegen Eyssel, hoofdredacteur van de *Soerabaja Courant*, werd Brata Yoeda (Courier dit Dubekart), de schrijver van de *Feiten* ten doode vervolgd. En in

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Ed. Brooshooff no 3

49-33

nebbt

27
Broosnoort's tijd vielen de veroordeelingen van Eyszel, Weber, Daum, Holzappel, Schellema e. a. Hijzelf voerde een scherpe, of liever; een uiterst forsche pen; en wie oppervlakkig kennis neemt van de verhoudingen en feiten van dat tijdvak, komt er allicht toe, zich verbaasd af te vragen, hoe hij telkens, ondanks alles, er in wist te slagen, een ernstige veroordeeling te ontloopen.

De verklaring ligt in de beteekenis zijner figuur en van zijn actie als woordvoerder van een bepaalde groep, die den nadruk legde op sociale hervormingen in de inlandsche maatschappij, en staatsrechtelijke wijzigingen eischte voorzover ze die veranderingen in de maatschappelijke toestanden zouden kunnen stimuleeren.

Brooshoofd was, vóór hij te Semarang de leiding van de *Locomotief* op zich nam, jarenlang secretaris van de Kamer van Koophandel en Nijverheid te Batavia geweest. Wie de oudere jaarverslagen dier instelling kent, weet, met hoeveel liefde hij zijn taak verrichtte, en van welk een belangstelling voor economische vraagstukken tal van doorwerkte nota's van zijn hand getuigen.

Het was niet de politiek die in de eerste plaats zijn aandacht had. De politieke strijd van het overwinnende liberalisme tegen den geest van het Cultuurstelsel, van welken de strijd tusschen regeering en pers een uitlooper was, was zeker niet onbelangrijk. Maar er was, op dat terrein niet veel werk meer aan den winkel; de kamp was beslist, het Cultuurstelsel ten ondergang gedoemd.

Brooshoofd's aandacht en belangstelling gingen uit naar het lot van den inlander, die in armzalige omstandigheden leefde en wien zwaar drukkende belastingen nog een groot deel ontnamen van het beetje, dat hem steunen moest bij zijn pogingen om zich door het harde leven te slaan. Zijn Memorie over den toestand op Java van 1887 getuigt ervan. Het was een felle en bittere aanklacht. Hij ontzag niets; hij gaf zich zoo als hij was, zooals hij zich ook als secretaris van de Bataviasche Kamer van Koophandel steeds gegeven had.

Niets lijkt op het eerste gezicht wonderlijker dan het feit, dat juist Brooshoofd, die volstrekt niet eerst in de *Locomotief* zijn beste krachten wijden ging aan formulering van zijn scherp en warm-gesteld pleidooi voor een politiek van rechtvaardigheid ten aanzien van den inlander, gedurende zeventien jaar met een korte onderbreking een der grootste en meest gezaghebbende dagbladen van Java met onbetwist en onbetwistbaar succes leiden kon, en oprechte waardeering en eerlijke vriendschap vond onder de representanten van Europeesche kapitaalbelangen, die toch eigenlijk niemand van onberedeneerde sympathie voor den Javaan verdenken zou.

Het was, op den keper beschouwd, zoo vreemd niet. Men bedenke, dat de *Locomotief* een Semarangsch dagblad is. Semarang heeft, zoo wist indertijd de bekende Soerabajasche journalist van Geuns al bij herhaling te verzekeren, alével altijd wat raars; en nog zijn er velen, die de stad behept zien met de wonderlijke eigenschap, ieder die er zich vestigt na korten tijd „rood“, althans bedenkelijk „rose“ grenzen te trekken. Semarang is een stad met een arm achterland. De economische toestanden in de inlandsche wereld zijn in Midden-Java meer dan elders bedroevend. De bevolking vormde, toen Brooshoofd te Semarang kwam, een markt van geringe elasticiteit, waar de Semarangsche import een van jaar tot jaar in het geheel niet, of slechts met mate, stijgenden afzet vond. Maar juist in die jaren kwam van Nederland, waar takken van industrie vrij onverwacht tot bloei gekomen waren, een tendenz tot het zoeken van ruimer afzet dan bij de bevolking van Midden Java te vinden was; en die tendenz deed zich in de kringen der Semarangsche importeurs onmiddellijk gelden. Zoo kon Brooshoofd's strijd voor den Javaan juist toen bij hen een waardeering vinden, die onder andere sociale omstandigheden volmaakt uitgesloten zou zijn geweest. In de kringen van beheerders van cultuurondernemingen en exporteurs bestond die waardeering waarlijk niet; en de ook destijds mislukte pogingen om een concurreerend blad te Semarang op te richten, gingen van die zijde uit.

En hierdoor kon Brooshoofd tevens, met al de kracht waar zijn arm over beschikte, zijn tot zwaard omgesmede pen neer doen komen op de hoofden dergenen die pogingen tot verhooging van het inlandsche welvaartspeil in den weg traden. Hij genoot het niet te schatten voorrecht, zijn overtuiging de volle maat eener niet te breken verdediging te kunnen geven; doordat hij aldus tegelijk — ofschoon dit zijnerzijds niet vóór alles bedoelende — de belangen diende van een groep, die machtig en invloedrijk genoeg was om hem zijn plaats als dagbladleider te doen behouden. Brooshoofd's optreden als journalist viel juist in den tijd, toen het iemand met zijn opvattingen mogelijk was, als journalist te slagen. Hij had niet vroeger moeten komen; en in later jaren zou hij betrekkelijk onopgemerkt gebleven zijn.

Brooshoofd was de voorlooper, tot zekere hoogte de geestelijke vader, van mr. van Deventer. Door hem is de vaan der ethische politiek het eerst zonder aarzeling omhoog gehouden. En dit maakt hem, den journalist, tot een historische figuur in de Indische politiek. Als sociaal hervormer had hij als eenig strijperk het dagblad, dat hij leidde. Elders ware hij wellicht een groot parlementariër geworden. In het Indie dier dagen kon hij als politicus slechts slagen door de kracht zijner overtuiging te uiten in de journalistiek, welker domineerende figuur hij daardoor tevens werd.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Broos hoofd ms 3
49 33

rest

Ed. Broos hoofd no 3
4er 33

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

onderwerp onlangs te Batavia g. over zijn met de hoofdinspectie der douane en de heeren Schultz van Soerabaja, Jansz van Batavia en Vorderman van Semarang.

Na eenige gedachtenwisseling spreekt de vergadering zich unaniem uit voor de verplaatsing van het hoofdbestuur mits de gestelde voorwaarden, dat de door den Douanebond gekozen hoofdbestuurleden te Batavia geplaatst worden en dat steeds georganiseerd overleg met den Douanebond gepleegd wordt, ook schriftelijk door den hoofdinspecteur der douane of den directeur van financiën bevestigd worden.

Smabers heeft de laatste avonden bijzonder druk bezoek getrokken: de attractie, geboden door de Mannelli-Malaga Cie., bleek een groot succes. De muzikale Mannelli en de Malaga-dansers vierden triomfen, terwijl het Smabers-kwartet een zeer gevarieerd programma ten gehore bracht. O. a. maakten we kennis met den Wapenfeest-marsch van den heer Sal. Abas, een pittige compositie, waarin op verrassende wijze het Nederlandsche volkslied verwerkt is.

Bal masqué in den Stadstuin. Het licht van duizenden veelkleurige lampions en de tonen van een drietal muziekkorpsen schiepen Zaterdagavond in den Stadstuin de sfeer, waarin de uitgelaten vroolijkheid inhaerent aan een bal masqué uitstekend gedijde. Enkele duizenden hadden gehoor gegeven aan den oproep van het Stadstuinbestuur om den avond van het Koninginnebal in gepaste vroolijkheid, zooals dat heet, te komen doorbrengen in „De Tuin” Tusschen die duizenden, enkele honderden (naar schatting 6 à 700) in allerlei fraaie en zonderlinge uitdossingen. Velen van hen, die zich niet de moeite gegeven hadden aan de maskerade mee te doen, hadden volstaan met het bedekken hunner vaak eerbiedwaardige hoofden met hoofddeksels van den zonderlingsten vorm en de meest schrille kleurencombinatie's, verhoogende aldus den kleurigen aanblik van het geheel en demonstreerende het motto van den avond: „Werpt allen ernst van je af en weest vroolijk”.

Jonge en oude dans lustigen konden dezen lust botvieren in de danszaal en op den dansvloer buiten, rondom de fontein. Een allerkomischsten aanblik boden vaak deze dansvloeren — bijna-echte Kaja-Kaja, bleken uitstekende foxtrotters te zijn, terwijl ook een liefdallig Marker-vrouwkje met een visscher van hetzelfde eiland afkomstig, zich zelfs met de klompen op den dansvloer waagde. Eenzaam verdwaald tusschen de menschen, bewoog zich een chimpansé of was 't een orang oetan? van enorme afmetingen. Een nit

geboden, juist, omdat een relatief te groo kwantum preferent was afgestaan en ald aan de vrije markt onttrokken werd.

De meening op het departement is d ook, dat de particuliere spoor- en tramwe diensten allerminst redenen hebben, om zi over de houding der regeering te har opzichte, wat betreft de voorziening v brandhout, te beklagen. Integendeel, zij he deze maatschappijen steeds op royale wi geholpen, ten slotte zelfs ten koste van diverse industrieën, waarvan er vele uitsl tend op het gebruik van brandhout z aangewezen, hetgeen van spoor- en tra wegen niet gezegd kan worden.

Deze laatste ontvingen feitelijk een in recte regeeringssubsidie, hetgeen wellicht dien tijd van abnormaal hooge kolenprij te verdedigen was; van een recht op e dergelijke bevoordeeling kan echter ni gesproken worden, dus nog minder van e aangedaan onrecht, wanneer niet zooveel k worden geleverd, als men wenschte.

Nederl.-Indië.

Consulaire dienst.

Door de regeering is bericht ontvange van den consul-generaal van Nederland Darwin, dat hij, wegens een bezoek aa Java, voor den tijd van één maand afwez zal zijn.

Het consulaat-generaal wordt gedurend dien tijd waargenomen door den hee George Mac Keddy.

van 23 Mei, houdende bepalingen, dat o in Indie atgenomen examens in de Inland sche talen en land- en volkenkunde va Nederlandsch Indie, voortaan ook in Neder land kunnen worden afgelegd.

De P. F. B.

Soerjopranoto verklaarde in een interview aan een correspondent van het *Bat Nieuwsbl.*, dat hij erkende, dat de P. F. B. het in den strijd tegen de Java-Suiker Werkgeversbond had afgelegd, terwijl hij er op wees, dat zelfs de Suikerbond in het Perning-conflict de nederlaag had geleden.

Aan de P. F. B.-consuls, die in Jogja bijeengeroepen waren, heeft hij medegedeeld dat hij op het aanstaand congres, hetwelk 1 Januari daar gehouden zal worden, een voorstel tot ontbinding van der P. F. B. zal doen.

Van de 207 afdeelingen, waarvan er 198 op suikerfabrieken en 9 op rubberfabrieken waren, bestaan er thans nog slechts 31.

Evenals bij de S.I. komen de contributies niet binnen.

Het hoofdbestuur van den P.P.P.B. heeft een circulaire verspreid, waarin verzocht wordt, met het oog op een eventueel te proclameeren pandhoisstaking, het hoofdbestuur nauwkeurig kennis te geven van de mutaties in verband met overcomplete.

Voor Plantoengan.

De directie van Tropical heeft de goede gedachte gehad, het totaal bedrag der inschrijvingsgelden voor den door haar georganiseerden fietswedstrijd Demak — Semarang, de som van f 172.50, af te staan aan de leprozenkolonie Plantoengan.

Aangeslagen vendutiën.

Semarang.

Dinsdag, 30 Aug. Verkoop ing. inb. vertr. van den heer J. M. E. de Haas, te Karangtengah, door Soesman's kantoor.

Verkoop ing. inb. vertr. van den heer A. Hiengkamp, te Nieuw Sompok, door David-Cohen.

Donderdag, 1 Sept. Verkoop ing. paarden aan den Ouden Boom, door Soesman's kantoor.

Verkoop ing. inb. vertr. van den heer J. Boeregeest, te Peterongan, door Soesman's kantoor.

Vrijdag, 2 Sept. Verkoop ing. paarden aan den Ouden Boom, door Soesman's kantoor.

Verkoop ing. tokogoederen in het vendulokaal van Soesman's kantoor door Soesman's kantoor.

KERKNIEUWS.

Solo.

Protestantsche gemeente.

1917	88141	S. M.
1918	189736	S. M.
1919	141595	S. M.
1920	145979	S. M.
1921	148000	S. M. (toegezegd)

Dan gaat het Verslag aldus voort:

De regeering wist de landsdienst voor de nadeelige gevolgen daarvan (het gebrek aan brandstoffen) te behoeden door de steenkolen, waarvan zij monopolie heeft, en een groot deel van het brandhout in de eerste plaats aan te wijzen. De hoeveelheid brandhout die voor de spoor- en tramwegmaatschappijen beschikbaar werd gesteld werd aanmerkelijk beperkt en zelfs in uitzicht gestelde hoeveelheden werden slechts gedeeltelijk geleverd, en

Ook deze voorstelling van zaken acht men onjuist. Door de particuliere spoor- en tramwegmaatschappijen toch werden voor 1917 aangevraagd 220000 stapelmeter brandhout; geleverd werden in dat jaar 295.40 St. M. dus ruim 33 pCt. meer dan was aangevraagd.

Voor 1918, toen er weinig steenkolen werden aangevoerd, tengevolge waarvan ook de tramwegdiensten in Oost-Java zich tot de regeering wendden met het verzoek om 93,000 S. M. brandhout te mogen ontvangen werden door de Nederlandsch-Indisch Spoorweg Maatschappij en de Semarang Joana Stoomtram Maatschappij en zustermaatschappijen, welke lichamen tot voordien de eenige waren, welke brandhout van het gouvernement kregen, te zamen 330 000 S. M. aangevraagd.

en. Behalve de Regentebond en S. I. Karang, hebben alle aan dit verzoek gevolg gegeven, zoodat het bestuur aangevuld werd door de navolgende leden: vertegenwoordigers, H. van Mook (Semarang), Kunst- en R. S. Nosingo (Mangoenhardjo), R. Wirjoprawito (Tjahjo-Hardjo), dr. Permadi (Oetomo) en Wiwoho (N.I.P.).

Dr. Permadi, die, op grond van art. 5 lid 1 der statuten, door den gemeenteraad als tuurslid werd aangewezen, werd voor dr. Oetomo vervangen door R. Brotoesoedjono.

Tot secretaris werd aangewezen de heer G. Borth, tot penningmeester de heer Karim, welke leden tezamen met den voorzitter en de statuten het dagelijksch bestuur vormen.

Op ult. 1920 bedroeg het aantal leden 284, w.o. 45 Europeanen en 1 Chinese. In de algemeene ledenvergadering op 17 October 1920 werden tot leden aangewezen de navolgende heeren, de vereeniging vele diensten hadden en een groote belangstelling voor haar den betoonend.

1. D. de longh wzn, burgemeester van Semarang.

P. A. Koesoemojoedo te Solo.

M. A. A. Poerbohadinigrat, regent van Semarang.

F. J. Jozeph te Semarang.

Commissie voor de uitvoeringen van de uitvoeringen werd door den heer Karim, m. Soedjono (fd. concur), R. Soekarno, R. Wirjoprawito, R. Djokrodipoetro en R. Mohamad Joesoef, als voorzitter, als verlegwoorders van het bestuur.

Deze commissie werd vóór de algemeene vergadering van de heeren Koesoemojoedo, P. A. Koesoemojoedo, M. A. A. Poerbohadinigrat, F. J. Jozeph, R. Soekarno, R. Wirjoprawito, R. Djokrodipoetro en R. Mohamad Joesoef, als verlegwoorders van het bestuur.

De commissie is belast met het regelen van de uitvoeringen.

Algemeene Vergadering: Een algemeene ledenvergadering werd gehouden op 17 Oct 1920, in de palseban op het terrein, ter bespreking o.a. van het programma van het volgende jaar.

nisch goed spel. De middenlinie steunt de voorhoede goed en weet af en toe keurig te plaatsen. Een gevaarlijk moment voor G.A. ontstaat, wanneer de midhalf van Union den bal zuiver plaatst naar den rechtsbuiten — deze geeft over aan den linksbinnen, die schiet — Rufi vangt echter dezen keer.

Nog een schermutseling voor het G. A.-doel, waarbij een der Union-spelers in buitenspel positie komt te staan en het is rust.

**

Na de rust weer gelijk opgaand spel. Bij Union zijn het vooral King en zijn buurman, die goed spel te zien geven. De achterhoede van G.A. werkt goed weg, 'e's wat we niet zeggen kunnen van de achterspelers van Union.

Een corner bij het G. A.-doel ontstaat, wordt door King achter getrap. Even later krijgt G. A. de gelegenheid een corner te nemen. De bal wordt goed geplaatst. Webf kopt echter naast.

Eenigen tijd blijft Go-Ahead thans aanvallen — Union waagt slechts af en toe een uival, waarbij zich vooral de links binnen onderscheidt. De roodbreeken weten hun tijdelijke meerderheid niet vruchtbaar te maken — er wordt zeer slecht geschoten ende Union keeper weet het enkele goede schot behoorlijk weg te werken.

Veel onverwacht komt het tweede doelpunt, dat door Oei gemaakt wordt.

Het succes moedigt Union blijkbaar aan, wat na den uittrap vallen zij direct weer aan. Toch geeft Go-Ahead het nog niet op. Hahaalde malen trachten zij het Union doelpunt te benaderen, zonder succes echter. Thans minuten voor het einde weet Union het voor den vierden keer het net te raken. Thans heeft Go-Ahead zich blijkbaar gewonnen. Er komt in den stand geen verandering meer.

Cultures en Handel.

MARKTOVERZICHT VAN BATAVIA.

Deze speciale medewerker seint:

Robusta koffie W.L.B. was gedurende de afgelopen week vrij vast, voornamelijk door de indekking voor Augustus-October. Afgaan werd van f 30 tot f 31, October-December deed f 31 tot f 31.50.

Vr Palembangkoffie was zeer veel aan van de zijde der exporteurs Augustus-September f 20.50 tot f 22.25, met vert aanbod voor alle termijnen tot f 50. Mandailing, Angkola, Sibolga Kroen Koinjti koffie waren verlaten, melanbod resp. tot f 80 f 80, f 79, f 70 en f 70. Bali doublepicked c.i.f. werd gedaan tot f. o. b. Soerabaia met verder aanbod tot f. o. b.

Zie Lampong peper daalde van f 28 tot f 45 voor Augustus, van f 25 tot f 22 voor Augustus September en van f 25 tot f 23.50 voor October-December. Witte Muntok peper werd tot f 50 3/4 gedaan, met verder aanbod tot f 50.50.

Peper de Cheribon katjang was zeer vast. Augustus-October werd eerst tot f 1, daarna tot f 21.50 gedaan. Er bestaat andere vraag met zoo goed als geen aanbod. Tapiocas werden wederom in flinke kwantiteiten gedaan. Galoean XXX, Augustus-September, eerste kosten deden f 11. Boemijoe f 50. K.T.H. f 7.50. K.K.K f 7.50. S.H f 7.75. Eeds f 12.80. Bseeds f 11.25. Apearl f 12.75. Ede f 4.50. Thans zijn de prijzen 25 cents lager.

apokpitten werden tot f 4.25 gedaan. verdere vraag. Het aanbod is opgevoerd tot f 4.50.

Is copra en niet als olie naar Holland. Sinds een week of wat moet te Tjilatjap, aldus verneemt de *Preanger Bode*, aanvoer van copra, komende uit het buitenland en bestemd voor export, al onder groot zij.

Deeds dagen en dagen achtereen voeren treinen daar vaak ver over de honderd prwegwagons aan, dat product bevattende wel tusschen zeven uur 's morgens en vier uur 's middags.

Port geleiden moest het spoorwegpersoneel station tot negen uur in den avond houden om die maar voortdurend aankomende lading naar behooren te ontvangen. Tjilatjap Haven sluit anders als regel om vier uur n.m.

De dagen door ons bedoeld echter luidde wachtwoord. „Blijven tot alles verwerkt is”.

Wat wilde hier zeggen: tot men de wagons, in den loop van den dag gelost waren, merom van de pakhuizen had weggehaald men zodoende ook in gelegenheid was, daarvoor de pas ontvangen copra te plaatsen, teneinde den volgenden ochtend tegelijk wederom te kunnen beginnen.

De spoedig daagden de zeestoomers op, de gedroogde en in stukken gesneden „kosnoten” weg te halen. De *Kabangan*, die 14 dezer direct van Tjilatjap naar Hongkong stoomde, met als eindbestemming vaderland, kwam al bijzonder veel plaats kort! Ondanks het schip zoo goed als binnenliep met het oog op de in te nemen copra en eindigde ten slotte met, oorlijk afgedekt door middel van zware deken, een groote hoeveelheid boren op de dek en langs boord te stapelen (men weet, dat copra in zakken verscheept wordt), dat de stoomer er bij vertrek uitzag of men overal barricaden had opgericht en vijandelijk vuur te weren.

Den beeld uit gelukkig nu vervlogen tijd! De commandant, die er echter niet aan dacht zoo volgepropt naar Holland door te komen, was voornemens om zijn deklast aan Emmahaven achter te laten. Van daaruit men dan wel zien alles verder te krijgen. En nog steeds stapelt zich nu wij dit schrijven, de copra in de pakhuizen te Tjilatjap op. Had daar vroeger, toen de Olie-riek Insulinde te Keboemen nog werkte, voor van klapperolie in ketelwagens plaats is komt de grondstof zelf in de booten en wordt het transport daarvan veel meer levensgevig mede dan destijds, toen men de stof tot de Keboemen bereid, zonder omhaal het ware uit tanks aan de kade, in tanks boord hevelde.

Ve hooren ook nog verluiden, dat men zoo veel mogelijk haast om alle aanwezige raai in de pakhuizen zoo spoedig mogelijk doen vervoeren. Geen wonder. Is het doentarief van de hier zoo vaak genoemde ar niet één dezer dagen verhoogd of wel ten dienaangaande niet spoedig een stijging te wachten?

Ombilin-mijnen en zoutaanmaak op Soera. Wij ontvingen de verslagen over jaar 1919 van de Ombilin mijnen en den zoutaanmaak op Madoera.

Industriele plannen op Lombok en Celebes. Uit Ampenan wordt ons mededeeld, dat aldaar vertoert de oud-administrateur Hajel, die plannen heeft tot oprich-

ting van suikerfabrieken op Lombok. Ook de heer Langkamp vertoert ter plaatse. Deze is bezig met oprichting van katoenfabrieken op Lombok en in Celebes.

De Cuba-suikervoorraad door Amerikanen aangekocht?

Naar het *Algemeen Handelsblad* verneemt zou een Amerikaansch syndicaat voor 250 miljoen dollar den geheelen voorraad Cuba suiker hebben aangekocht tegen een prijs van 4/3 dollarcent per pond — aldus seint Aneta dd. 17 dezer uit Den Haag.

Nederlandsche Scheepvaart Unie.

Aan het verslag over 1920 ontleenen wij het volgende:

De op de balans onder de activa opgenomen te ontvangen dividenden zijn de navolgende:

Dividend over f 11.829.000 nominaal aandelen in de Stoomvaart Maatschappij „Nederland”, over 1920, betaalbaar gesteld a 20 pCt f 2.365.800.

Dividend over f 12.829.000 nominaal aandelen in de Stoomvaart Maatschappij „Rotdamsche Lloyd” over 1920 betaalbaar gesteld a 15 pCt f 1.924.350.

Dividend over f 11.829.000 nominaal aandelen in de „Koninklijke Paketvaart Maatschappij” over 1920, betaalbaar te stellen, na goedkeuring door de dd. 15 Juli te houden.

Algemeene vergadering van aandeelhouders dier Maatschappij a 8 pCt. f 946.320

Totaal f 5.236.470

Verder komt op de winst- en verliesrekening onder de baten: voor de bijdrage der drie Stoomvaart Maatschappijen tot het verkeer, waarvan deze zich hebben verhoogd, tot een maximum van f 150.000. Bovendien hebben de drie Stoomvaart Maatschappijen ons vergoed voor gemaakt kosten f 34.505.21.

Voorgesteld wordt een uitdeeling van 4 pCt. op het geplaatste preferente kapitaal van 144 pCt. op het per 31 December 1920 geplaatste gewone kapitaal.

De balans per 31 December 1920 vermeldt de volgende posten. Activa: gewone aandelen in portefeuille f 13.513.000 (f 13.512.000) ongeplaatste preferente aandelen f 100.000 (onv.), aandelen in stoomvaart-maatschappijen f 36.487.000 (onv.), debiteuren f 266.583 (f 245.875) deposito's f 150.000 (onv.), kas-siers f 19.353 (f 1203), te ontvangen dividenden over 1920 f 5.236.470 (f 7.768.640), totaal f 55.772.407 (f 58.265.719) Passief: gewoon aandelen kapitaal f 50.000.000 (onv.), preferent aandelenkapitaal f 250.000 (onv.), nog niet ingevorderde dividendbewijzen f 112.182 rekening van uitdeeling aan gewone aandeelhouders f 5.381.832 (f 7.915.726), rekening van uitdeeling aan preferente aandeelhouders f 6000, dividendbelasting f 13.692, winst- en verliesrekening f 8672.

Blijkens de winst- en verliesrekening bedroeg het onverdeeld winstsaldo f 4035, te ontvangen dividenden over 1920 f 5.236.470 (f 7.768.610), interest van deposito's f 6000, maximum bijdrage der drie maatschappijen f 150.000 (onv.). Het winstsaldo bedraagt f 5.396.505 (vorig jaar f 7.925.761), waarvan eerst 4 pCt; dividend aan preter. aandeelhouders over het gestorte prefer. kapitaal, groot f 150.000 f 6000, voor gewone aandeelhouders f 5.381.832, zijnde 14 3/4 pCt dividend over het gepl. gew. kapitaal groot f 36.487.000 onverdeeld saldo op nieuwe rekening f 8672.

rekening gehouden met exploitatie van de mijn Lebong Simpang over het geheele en van de mijn Tambang Sawah over het halve jaar Graamd wordt dat door beide mijnen resp. 7000 en 18.000 ton erts verwerkt zullen worden waarvoor eene uitgave van f 501.000 noodig zal zijn.

De opbrengst der gewonnen metalen kan op f 1.008.000 voor Tambang Sawah en f 175.000 voor Lebong Simpang worden gesteld terwijl voorts de stroomlevering uit het waterkrachtwerk bij het meer van Tes aan de mijnbouwmaatschappij Redjang Lebong f 48.000 zal opleveren en aan verschillende ontvangsten* nog op f 8000 mag worden gerekend.

De rubberproductie in Juli:

Naar de Rubberplanters Vereeniging te Bandoeng bericht, bedroeg de Rubberproductie over de maand Juli:

Res. Bantam	13800
Bantardjaja plm.	6623
Goenoeng Koepak	9337
Goenoeng Toenggjal	12296
Lebak Bolang	14979
Pasir Ajoenan	14922
Tjikadoe plm.	—
Res. Batavia.	—
Djasinga Estates	516
63	33880
Goenoeng Anaga	1493
Tjoeroeg	50
713	—
Pondok Gedehlanden	202
607	10824
Pasir Moentjang	101
4942	11022
Djaloe pang	91
130	—
Wangonredja	40
Soemoerbarang	—
Res. Pr.-Regentschappen.	—
Bajabang	14714
Bandjarsari	9724
Batoe Labang	7316
Binangoen	8154
Boeniajoe	16111
Kjara Pajoeng	13906
Langen Estates	9400
Pangledjar	8308
Penand Mandalareh	6789
Singadjaja	2117
Tjiboengoe	6194
Tjikasintoe	23178
Tjilantplm.	4959
Tjilangla	18562
Tjimangsoed	6826
Tjimatis	4850
Tjirandji	9500
Res. Banjoemas.	—
Kali Mingzir	4500
Meloewoeng	5810
Tjipari	5376
Tjiseroe plm.	6569
Totaal	326351

Financiën.

Dividenden. De N. V. Vereenigd Commercieel en Industrieel Be-zit keert 40 procent uit. Poerworedjo keert 11 procent uit. De Algemeene Ned. Indische Electriciteits Mij keert op gewone en preferente aandelen 8 procent uit.

De Ned. Handel Mij. De Algemeene Vergadering der Nederlandsche Handel Mij nam de voorgestelde wijziging der statuten aan.

Soerabaia-koersen van 22 Aug.

	L.a.	H.a.	V.	A.
Handelsbank	—	136 1/4	136 1/4	136 1/2
Kol.-bank	136 1/2	137	136 1/2	137
H. V. A.	—	408	408	410
Poerworedjo	—	—	127 1/2	129
Oilmills	—	—	30	geen aanbod
Scheepvaart	—	—	127	127 1/2
H. V. A. 407 1/2	—	—	410	Poerworenjo 129.

Noteeringen van de Semarang-sche Beurs op 22 Aug. 1921.

	L.a.	H.a.	V.	A.
Aandelen:				
Javasche Bank	—	—	316	—
N.-I. Handelsbank	137	137	136 1/2	137
id. 1 mnd.	—	—	—	138
Koloniale Bank	—	—	135	137
id. 1 mnd.	—	—	—	136
N.-I. Escmpt. cert.	—	—	130	131
Internationale	—	—	170	—
Lindeteves Stokvis	—	—	102	105
Band. Kininefabr.	—	—	—	520
id. pref. aand.	—	—	—	110
H. V. A.	—	—	400	—
Scheepv. Unie	126	127	126	126 1/4
Sem. Stb. Prauwv.	165	165	162 1/2	167 1/2
N. I. S.	—	—	210	215
Delispoor 6%	—	—	100	—
S. C. S.	—	—	150	—
S. J. S.	—	—	127	—
Redjang Lebong	—	—	70	—
Simau	—	—	340	350
Oliefabr. Insulinde	—	—	36	37
United Oil Mills	—	—	30	—
Sedyo Madjoe	—	—	—	28
Poerworedjo	—	—	127	129
Obligaties:				
Ind. Leen. '15	92	92	91 1/2	92 1/2
id. '19	95 3/4	95 3/4	95	95 3/4
id. '21 b.u.	—	—	103	106

HET WERELDNIEUWS.

De Engelsche regeering blijkt met de mogelijkheid van het afbreken der onderhandelingen met Ierland ernstig rekening te houden en heeft verklaard alle maatregelen, die noodzakelijk zullen zijn, te zullen toepassen. Een beslissend bericht hieromtrent deed zich tot bedep nog wachten.

Telegrammen

GROOT-BRITANNIË

De Engelsche regeering vastbesloten.

Londen 20 Aug. (S. Hbld.-Loc.)

In het Engelsche Hoogerhuis verklaarde de Lord Kanselier het optimisme, dat in sommige der redevoeringen tot uiting kwam, niet te deelen. Hij verklaarde, dat indien deze poging door het afbreken der onderhandelingen zou mislukken, wij vijandelijkheden zullen zien, zooals tot nu toe nog nimmer tegen Ierland zijn ondernomen. De regeering zou niet aarzelen, welke maatregelen ook noodzakelijk mogen blijken, te nemen, ten einde te voorkomen dat Ierland zich zou afscheiden en zich onttrekken aan de Britsche constitutie. Wat de Engelsche regeering aangaat, is het welslagen van de onderhandelingen afhankelijk van de aanvaarding door Ierland van haar aanbod.

UIT DEN ARCHIEPEL.

WELTEVREDEN, 22 Augustus (Aneta). De moord aanslag te Djati Barang. Naar wij vernemen is de heer Laurens, die Vrijdagavond te Djati Barang in den onderbuik is gestoken, gisteravond 12 uur in de Centrale Burgerlijke Ziekeninrichting alhier aan de gevolgen overleden.

BUITENZORG, 22 Aug. (Aneta). Resident Canne. Met ingang van 2 September is eervol ontslag verleend, onder dankbetuiging voor de langdurige diensten den lande bewezen, aan den resident van Bantam, den heer C. Canne.

WELTEVREDEN, 22 Aug. B. B. Benoemd; tot gezaghebbers en blijven te Padang Engels en Pothoff; tot idem op Celebes Boerstra en Schroeder; tot idem in Atjeh Bouwens; tot idem in de Zuider- en Ooster-afdeeling van Borneo van Keeken; tot idem in Tapanoei de Ligny. Onderwijs. Benoemd; tot onderwijzeres 2e klasse te Ambon mej. van der Heggessies. Eervol ontslagen; de idem 3e klasse te Modjokerto mej. van Alphen de Veer; tot idem te Padang mej. van Wagensveld. Geplaatst; als directeur aan de Muloschool te Amboina met intrekking zijner benoeming tot idem der Muloschool te Tondano de onderwijzer 1e klasse Moguelette. Benoemd; tot adjunct-inspecteur bij het Hollandsch-Indlandsch onderwijs Spruit. Aangevraagd; buitenlandsch verlof door de onderwijzeres 1e klasse mej Chivel.

SPREKUREN

der geneesheeren te Semarang op werkdagen.

R. L. Van Anel, off. v. gez. Pandean Lamper, mil. Hospitaal 7 1/2—8 1/2 v.m. telf. no. 2.

W. J. Angenent, 7—9 v.m. en 4 1/2—6 1/2 n.m. tel. Smg. no. 939

A. Baldessari, off. v. gez., 7—8 v.m. en 5—6 n.m.

G. H. Ball, 8—9 v.m. en 5—6 n.m. tel. Smg. no. 324.

W. J. M. Van Bijsterveld, 7—8 v.m. 12—1 v.m. (voor dames), 5—6 n.m. tel. Smg. no. 1662.

E. J. Bok, 7 1/2—9 v.m. en 5—6 1/2 n.m. tel. Smg. no. 1375.

Mevr. C. Cheriex, 10—12 v.m. en 5—6 n.m. (voor vrouwen en kinderen) tel. Smg. no. 353.

A. Doornik, tandarts, 8—9 1/2 v.m. en volgens afspraak tel. Smg. 346.

E. J. Feri, neus-, keel-, oors, 7 1/2—9 v.m. en 4 1/2—5 1/2 n.m. tel. Smg. no. 133.

F. van Ginkel, off. v. gez. Djatingaleh, 7.30—8.30 v.m. 5—6 n.m. telf: Tjandi no. 165.

K. Gjellerup, oor-, neus- en keelarts, 8—10 v.m. op Bodjong en 5 1/2—6 n.m. Kenarilaan (algemeene praktijk). tel. Sm. no. 1244.

Mej. A. J. Haverbult, tandarts, 8—12 v.m. en 4 1/2—5 1/2 n.m. tel. Smg. no. 126 uitgezonderd Vrijdags en Zaterdags.

J. A. Hoffmann, tandarts, 8—12 v.m. en 4 1/2—6 n.m. tel. Smg. no. 122.

D. J. Siesverda, tandarts, 8—12 v.m. en 4 1/2—6 n.m. tel. Smg. no. 122.

F. Arn. Hötte, oogarts, tel. 1331, 7—9 1/2 v.m. en 4 1/2—6 n.m.

A. C. Kentie, tandarts, 12—1 n.m.

A. Van Lokhorst, 7—8 v.m., 8—9 v.m. voor kinderen en 4 1/2—5 1/2 n.m. tel. Smg. no. 1232.

J. Rinkes, 8—10 1/2 v.m. tel. 176. Speciaal te consulteren voor oog-, oor-, neus- en keelziekten.

A. F. Schoorel, 7—9 v.m. 12—1 n.m. (voor dames), 4 1/2—5 n.m. tel. Sm. no. 851.

H. Smidt, 7—8 v.m., 11 1/2—12 v.m. voor dames en 5—6 n.m. tel. Smg. no. 362: Des Zondags geen spreekuur.

Brooshooft als romanschrijver.

Onder de boeken door wijlen Mr. Brooshooft geschreven, behoorde ook de roman Plicht.

Hierover schrijft een medewerker van het Soer. Hbl. die meent dat Brooshooft als romanschrijver door de Indische journalisten werd vergeten, o.m.:

„... tusschen „studeercel” en studenten soos” heeft Brooshooft tijd weten te vinden voor een feuilleton voor het Nederlandsche *Nieuws v. d. Dag*, zooals in de dagbladen ... ik zou haast zeggen nimmer vroeger of later verscheen.

Dit was het feuilleton onder den reeds genoemden titel Plicht.

En mr. P. H. Ritter destijds de hoofdredacteur van het Nederlandsche *Nieuws* ontving zooveel bliken van instemming met dit feuilleton, dat hij den schrijver aanried, het in boekvorm uit te geven.

Brooshooft deed het. Ik heb het aantal „drukken”, waarin het boek in den loop der tijden verschenen is, niet geteld.

Wel weet ik dat Plicht één der schoonste romans is, die ik ooit las.

De schrijver heeft daarin immers een stuk van z'n ziel,—en ik vermoed ook een stuk van z'n leven neergelegd.

Daar ging een jong Bredasch officier naar Indie, die een meisje, van wie hij zielsveel hield, in Holland achterliet, zoo vertelt Brooshooft.

Die officier — Albert komt in Indië in aanraking met een Indische familie, die hem veel afleiding geeft. Maar z'n Hollandsche meisje blijft hij trouw. Hij blijft in Indië, totdat een betere positie hem tijdelijk naar Holland terugbrengt, naar zijn Ida, die echter door het verweg zijn van Albert in haar geestvermogens gekrenkt is en hem, eenmaal teruggekeerd, tracht om het leven te brengen door een gewerschot.

Een schot, dat beider redding heeft teweeggebracht... tot groote vreugde van Japie en Jopie, twee kinderen uit de Indische familie.

De huiselijke omstandigheden, waaronder de jonge officier naar Indie vertrok; het lijden, dat hij moest doormaken, toen hij z'n vaderland met alles wat daar woonde, moest verlaten.

De vele opofferingen, die hij zich moest getroosten om de eer van zijn vader — een bankier — te redden, dit alles wordt op zoo ongeunstelste en toch zoo zielroerende wijze door den schrijver geteekend, dat thans, nadat reeds zoovele jaren sinds het verschijnen van het boek zijn verlopen, dit kunstwerk van mr. Brooshooft op de eerste plank van m'n bibliotheek staat, al is het dan ook niet temidden van meer „moderne” romans en romannetjes!

TUUT
LAND-
KUNDE

3

10.10

10.10

Wengels, Piano's, V
Pas ontpakt :
Prijscourant op

Muziek
Gemblougan 32.

Brieven Nieuws v.d.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

erabaja.

13

Jan.
ng Jan.
ah.

Wettevreden

ER

che

RAAD

13775

Hotelvereni-

ue, enz.

e te koop aan-

UITE

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Broos heeft no 3
gen 35

tensoos" heeft Brooshoofd tijd weten te vinden voor het schrijven van een roman of liever voor een feuilleton van het Nederlandsche Nieuws van den Dag, zooals in de dagbladen . . . ik zou haast zeggen nimmer vroeger of later verscheen.

Dat was het feuilleton onder den reeds genoemden titel *Plicht*.

En mr. P. H. Ritter destijds de hoofdredacteur van het Nederlandsche Nieuws ontving zooveel blijken van instemming met dit feuilleton dat hij den schrijver aanriep, het in boekvorm uit te geven.

Brooshoofd deed het. Ik heb het aantal "drukken", waarin het boek in den loop der tijden verschenen is, niet geteld.

Wél weet ik dat *Plicht* één der schoonste romans is, die ik ooit las.

De schrijver heeft daarin immers een atuk van z'n ziel, — en ik vermoed ook een stuk van z'n leven neergelegd.

Daar ging een jong Bredasch officier naar Indië, die een meisje van wie hij zielsveel hield, in Holland achterliet, zoo vertelt Brooshoofd. Die officier—Albert—komt in Indië in aanraking met een Indische familie, die hem veel afleiding geeft. Maar z'n Hollandsche meisje blijft bij trouw. Hij blijft in Indië, totdat een betere positie hem tijdelijk naar Holland terugbrengt, naar zijn Ida, die echter door het véc-weg zija van Albert in naar geestvermogens gekrenkt is en hem, eenmaal teruggekeerd, tracht om het leven te brengen door een geweeschot. Een schot dat beider redding heeft weesgebracht. . . . tot groote vreugde van Japie en Jopie, twee kinderen uit de Indische familie.

De huiselijke omstandigheden, waaronder de jonge officier naar Indië vertrok; het lijden, dat hij moest doormaken, toen hij z'n vaderland met alles wat daar woonde, moest verlaten. De vele opofferingen die hij zich moest getroosten om de eer van zijn vader — een bankier — te redden, dit alles wordt op zoo ongekunstelde en toch zoo zielroerende wijze door den schrijver geteekend, dat thans, nadat reeds zoovele jaren sinds het verschijnen van het boek zijn verloop, dit kunstwerk van mr. Brooshoofd op de eerste plank van m'n bibliotheek staat, al is het dan ook niet temidden van meer "moderne" romans en romanettes!

Ik gaf mr. Brooshoofd's *Plicht* een afzonderlijk plaatsje.

En was er eens iemand die een werkelijk naar het leven geschreven boek wilde, dan kwam het te voorschijn. En ik heb er geen spijt van dat de omslag almet wat verkreukeld is, en de bladen "vezelaoren" hebben.

De heer Zaalberg schreef van Brooshoofd nog dit:

De *Locomotief*, die den beproefden medewerker niet gaarne zag gaan, heeft hem willen behouden als redacteur in Nederland, maar een gebrek aan zijn eogen dwong hem langzamerhand ook dien arbeid prijs te geven. Zoo is het gebeurd, dat hij, toch zoo 'n militante figuur opeens van het toneel verdween. . . .

. . . Het gebrek aan zijn eogen, dat hem verderen arbeid afsneed heeft zijn levensavond vergald. Maar in de zware dagen moge hem de herinnering aan zijn arbeid in Indië, aan de voldoening, welke die arbeid hem, zij het dan schaarsch zooals ons aller deel is, heeft geschonken, een verlichting zijn geweest. . . .

Brooshoofd, de "militante figuur, die bijna opeens van het toneel verdween? . . .

Misschien destijds als vertegenwoordiger van de vroegere moderne school, die nu alweer oud geworden is!

Misschien!

Maar zijn kostelijk werk, zijn *Plicht*, staat in m'n bibliotheek nog op de bovenste plank. . . .

Daarom mede verdroot het mij, dat de bladen mr. Brooshoofd hebben gehuldigd als journalist, — maar blijkbaar hem vergeten als een der beste romanschrijvers!

MR. P. BROOSHOOFD.

Van een medewerker.

Toen mij deze week het telegram onder de eogen kwam dat mr. P. Brooshoofd, de vroegere hoofdredacteur van *De Locomotief* op 76-jarigen leeftijd was overgegaan. . . . toen ik in onderscheiden bladen las, wat zij, die dezen bekwaamen man gekend hebben, over hem vertelden. . . . toen ik het uitnemende necrologische artikel onder de eogen kreeg dat de hoofdredacteur van het *Bataviasch Handelsblad* aan mr. Brooshoofd wjdde. . . ; toen ik las, wat de heer Zaalberg van den nu verscheidene schreef in het *Bataviasch Nieuwsblad* van 19 dezer. . . . toen heb ik bij al dat goede toch even het hoofd geschud. Heb ik even tot mijzelf gezegd: Al die schrijvers vergeten etc.—misschien wel het voornaamste van Brooshoofd. . . .

"De jongere generatie, waartoe wij behooren", schreef *Het Nieuws van den Dag*, heeft den thans verscheiden journalist niet gekend. . . .

Tot die "jongere generatie" meen ik ook te mogen behooren, en, zonder enig overmoed mag ik zeggen: Ik heb Brooshoofd wél gekend!

Ik erken het dadelijk: Niet als journalist.

Maar, als schrijver! Als romancier, als "feuilletonist".

En dat noch de *Java Bode* noch het *Nieuwsblad*, noch het *Handelblad* van Batavia één enkel woord hebben gewijd aan Brooshoofd als schrijver van zijn schitterenden roman, dien hij, volkomen overeenstemming met geheel zijn wezen en zijn: *Plicht* noemde. . . zie, dat verdroot mij.

Neen, — als journalist heb ik Brooshoofd niet gekend.

Als de heer Thomas in zijn blad schrijft:

Brooshoofd was een reus onder de Indische journalisten en lange jaren oefende hij grooten invloed op het Indische Staatsbestuur uit. Vooral onder-gouverneur-generaal Pijnacker Hordijk, die bijzonder veel waarde aan zijn oordeel hechtte. . . .

Jan onderschrijft ik dit "dadelijk." — al was het alleen maar om de buitengewoon hartelijke, bijna hartstochtelijke wijze waarop mr. Thomas zijn vriend herdenkt. En wanneer de heer Zaalberg, mede in een hoofdartikel, zegt:

Brooshoofd was in den goeden, "den besten zin des woords een journalist, niet uit roeping, niet bei Gottes Gnaden, maar uit overtuiging. . . .

en elders

. . . dat deze doctor juris" op zijn beurt de juiste verdeling (neeft) weten te vinden tusschen, studeercel en studentensees. . . .

dan onderschrijft ik ook deze "woorden

33
In Memoriam Mr. Brooshooft.

Kort geleden brachten de dagbladen het bericht van het overlijden van den oudhoofdredakteur van „*De Locomotief*“, Mr. P. Brooshooft.

Met den heer Brooshooft is een man heengegaan, die door zijn persoonlijkheid en zijn optreden een belangrijke figuur in de Indische politiek is geweest. Het is vooral aan zijn aktie te danken, dat de tegenwoordig zoo vaak gesmade „ethische“ richting, in de beste betekenis van het woord, zich in deze landen baan brak.

Schrijver van den bekenden roman „Plicht“, toonde hij zich echter niet alleen een ethicus in theorie, doch wel degelijk van de daad. Aan het hoofd staande van een der machtigste persorganen, heeft hij, onafhankelijk van kapitaal en regeering, die macht zuiver weten te houden en den invloed ervan weten aan te wenden om, in de politiek eener konservatieve periode, een nieuw en beter stadium in te luiden, waaraan zijn naam verbonden moge blijven.

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft
nr 303

34
Mr. P. BROOSHOOFT †

Donderdag bereikte ons onverwacht uit Nederland de telegrafische doodstijding van den heer mr. Pieter Brooshooft, oud-hoofdredakteur van *De Locomotief*.

Wisten wij dat het dezen grooten journalistieken strijder voor de belangen van Indië niet gegeven was, na zijn tropischen levensmiddag zijn levensavond in het oude land in ongebroken gezondheid door te brengen, niet vermoeden wij, dat het einde was genaderd. Had de journalist Brooshooft zich reeds bijna twintig jaren geleden uit het publieke leven teruggetrokken en is zijn naam daardoor bij de

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

Col. Brooshooft
nr 303

Col. B. van der Meer
4-3-4

KON. INSTITUUT
VOOR TAAL-, LAND-
EN VOLKENKUNDE

in Belgenland. Wij zouden de meesters van het land kunnen worden. Maar wij zouden slechts heerschers zijn geweest over ruïnes, verdeelers van nood en ellende. De burgeroorlog zou een zotheid en een misdaad zijn geweest in een land, dat voor geen acht dagen levensmiddelen binnen zijn grenzen had, dat op het hoogtepunt van zijn lijden stond. En het socialisme is niet het stelsel van zotheid of misdaad, niet van ruïne en ondergang, niet van nood en ellende, maar het is het stelsel van opbouw, organisatie, welvaart en overvloed. In een land, welks produktiekracht vernietigd is, kan men door revolutie het socialisme niet brengen.

Een tweede oplossing zou zijn geweest, dat onze partij in de oppositie zou zijn gegaan. Misschien was de bourgeoisie er in geslaagd, om den toestand te beheerschen. Maar welke positie zouden wij dan hebben gehad als de toekijkers, de kritikas-

UIT TASIKMALAJA.

Men schrijft ons:

De laatste races van de Oost—Preanger Wedloopsocieteit alhier waren een groot succes voor deze vereeniging, doordat ze druk werden bezocht en vele bekende renners medeliepen. De baan van 1400 meter lengte is volgens vele paardeneigenaren zeer goed en behoort tot de beste van Java.

Er werd dan ook veel zorg aan besteed; eerst uitgegraven en toen gevuld met sintels, grind, zand en toen een laagje-aarde met graszoden, terwijl de baankruin eenigzins bol staat. Bij regens heeft men dus niet al te veel last van drassigheid.

Het terrein dat binnen de baan gelegen is,

Mr. P. Brooshooff.

Heden bereikte ons onverwacht uit Nederland de telegrafische doodstijding van den heer Mr. Pieter Brooshooff, oud-hoofdredacteur van *De Locomotief*.

Wisten wij dat het dezen grooten journalistieken strijder voor de belangen van Indië niet gegeven was na zijn tropischen levensmiddag zijn levensavond in het oude land in ongebroken gezondheid door te brengen, niet vermoedden wij dat het einde was genaderd. Had de journalist Brooshooff zich reeds bijna twintig jaren geleden uit het publieke leven teruggetrokken en is zijn naam daardoor bij de jongeren minder bekend, bij ons, die hem nog in zijn laatste Indische jaren, welke onze eerste Indische jaren zijn geweest, althans van de verte uit in zijn arbeid hebben gevolgd, staat zijn naam in levende herinnering als dien van een der besten en bekwaamsten onder de Indische journalisten, die voor een vorige generatie schreven.

Tot die oude garde behooren een Huet, een Daum, een Kruseman, een Van Kesteren, een Scheltema, in zekeren zin ook nog een Van Geuns, en tot de overlevenden, die nog langere jaren de tijdgenooten zijn geweest, al voerden zij in die dagen nog niet de pen van den hoofdredacteur, behooren Zaalberg en Thomas, wil men, ook Vierhout, die aan ons blad den zetel van Brooshooff is komen innemen.

Onder hen allen had Brooshooff zijn afzonderlijke plaats. Colenbrander heeft eens gesproken van het nieuwe geluid, dat Brooshooff bracht in de Indische pers. Hij typeerde het als „grover, maar in het politieke voller dan dat van het orgaan, waarin Huet zijn talent had laten spelemeien”. De vergelijking met een Huet moest wel zoo uitvallen. Brooshooff, hoewel gaarne en met talent ook de schoone letteren beoefenend, hanteerde als journalist niet het floret van den fijnen Koenraad. Hij schermde met een krachtigen degen, en die was in de dagen van zijn arbeid in de pers voor hem, als strijdend sociaal-oekonom, ook wel noodig. Maar zocht hij het in zijn journalistieken arbeid niet bij voorkeur in den precieusen en verfijnden stijl van een Huet, een stylist, en een van de besten onder zijn journalistieke tijdgenooten, was hij, een die in den stijl van den pleiter, wiens gemoed medepleit met diens verstand, de dingen altijd in nieuwe vormen en met nieuwe beelden wist te zeggen en wiens gulle humor al zijn pennen vruchten kruide. En als polemist een geharnast vechter.

Een afzonderlijke plaats nam hij in, zooals wij schreven. Brooshooff, in Maart 1887 voor het eerste de redactie van *De Locomotief* aanvaardend en toen een der weinigen onder de Indische journalisten die in Nederland reeds werkzaam was bij de pers, was een der eersten, die in den vorm van het dagbladartikel een Multatuliaanschen strijd voerde voor de belangen van den Javaan. En hij deed dit krachtens een door studie verworven uitgebreide kennis van de Inlandsche maatschappij, en gedreven door hartstocht voor het recht. In 1888 reeds publiceerde hij zijn merkwaardige „Memorie over den toestand in Indië”, welke een journalistieke voorloopster is van het rapport der Mindere Welvaart-commissie en ook inderdaad van mindere welvaart spreekt, o. m. veroorzaakt door een belastingstelsel, volgens hetwelk den Javaan 27 procent van zijn karrige inkomsten ontnomen werden ten bate van den fiscus. En hij ging voort te strijden voor den uitgeknepen kleinen man, die ook als arbeider in de suikercultuur tot de misdeelden behoorde. Het waren toen slechte jaren voor de suiker, veel slechter nog dan heden, als gevolg van de verwoestingen door de sechziekte aangericht en de prijsdaling van het

product door de opkomst van de bietsuikercultuur in Europa. Het loon van den arbeider, waarvan hij al nauwelijks kon bestaan, daalde nog steeds en tal van andere omstandigheden, hedentendage gelukkig reeds ten deele overwonnen, oefenden haar funesten invloed uit op de schamele huishouding der desa. Bladert men in Brooshooff's oude geschriften, dan ziet men hem optreden tegen tal van euvelen, die nu niet meer in die mate zich doen gevoelen, maar ook tegen dat groote euvel, hetwelk hedentendage nog knaagt aan deze kolonie, het benepen en avontuurlijke financieele beleid. Hij gordde zich altijd opnieuw weder aan tegen „het verlamdende: geen geld, geen geld, geen geld“...

Mr. Van Deventer heeft er in zijn geschriften geen geheim van gemaakt, dat hij tal van denkbeelden, in pers en parlement verdedigd en die tot vorming hebben gediend van zijn koloniaal-politieke credo, aan Brooshooff heeft ontleend. Er heeft tusschen die beiden bij hun veelvuldig samenzijn te Semarang een verhouding van vriendschap en wederzijdsche achting bestaan en er was voor den jongeren Van Deventer geen grooter voldoening dan een lofwoord van Brooshooff voor zijn werk. Er bestond tusschen beider inzicht in de nooden der kolonie meer in het bijzonder ten aanzien van de zorg voor de belangen van den Inlander en ten aanzien van het financieele vraagstuk, met name de financieele verhouding tusschen moederland en kolonie, een sterke verwantschap. Veel van hetgeen Brooshooff journalistiek heeft aangeprezen, is door Van Deventer verder gedragen in het parlement. Het wel meest bekende van Brooshooff's geschriften „De ethische koers in de koloniale politiek”, in 1901 verschenen, is door Van Deventer herhaaldelijk geciteerd en met nadere gegevens aangevuld.

Ja, Brooshooff was de eerste journalistieke propagandist voor den „ethischen koers”. Maar hem is door lateren, die zijn geschriften niet kenden, altijd onrecht aangedaan door het caricaturiseeren van zijn ideeën. Ethisch heeft Brooshooff louter bedoeld als tegenstelling van „zelfzuchtig”. Hij constateerde in die dagen op ieder gebied „het krachtig doorbreken van het ethische zonnetje door wolken van donkerst egoïsme”: „toenemende verdelingsmiddelen — oprechte of half-oprechte vredesmanifesten; schandelijke oorlog — wijd schallend protest; schaamtelooze beursspeculatie — zuivere belangelooze losbandige literatuur — boeken vol schoone wijsheid; uitpuddend leven — verheffende gezondheidsleer; dor kerkgeloof — levenwekkende menschenmin; schrapend individualisme — deelen socialisme...”

Dat zijn woorden uit zijn inleiding, die hem doen kennen als de idealist, die hij was. Geen feemelaar zeker, maar een zoker van recht. Het moge hier nog eens worden aangehaald, hoe hij die groeiende ethiek ook wilde toepassen in ons koloniaal bestuur:

„Als ik spreek van ethische koloniale politiek, dan bedoel ik vooral niet de reclame-partij-, tribune politiek die z. g. Javanenliefde exploiteert als middel ter bereiking van geheel daarbuiten staande oogmerken. Herhaalde regeeringsbetuigingen dat vooral het welzijn van den Javaan en het bij hem bemind maken onzer heerschappij haar richtsnoer zijn, kunnen slechts ergernis wekken als men gelijktijdig ziet dat niets noemenswaardigs voor het wezenlijke geluk van dien Javaan wordt gedaan. Ik waarschuw zelfs met nadruk tegen zulke theaterpolitiek, want zij is het die ons den plicht tegenover Indië op een koopje doet gooien, die ons vervult met zelfvoldoening wanneer wij een 10 000 der rijkste of op een plas dankje beluste inlanders gelegenheid geven eenige guldens in een spaarbank te brengen of ons diets maakt den kleinen man een betere rechtspraak te schenken wanneer wij aan de hoogste rechterlijke ambtenaren f 1400 in plaats van f 1000 's maands toelagen. Ook moeten wij niet sentimenteel worden, niet op effekt jagen met „het schoone Insulinde”, „gordels van smaragd” of „warme harten voor den braven bruinen broeder”, die zeker niet braver is dan het gros der menschenkinderen — en dat zegt weinig. Wat ons moet nopen tot plichtsbetrachting tegenover Indië, is de beste der menschelijke neigingen: het rechtswaardig, het gevoel dat wij den, tegen zijn wil, van ons afhankelijk geworden Javaan het beste moeten geven wat wij voor hem hebben, de edelmoedige drang van den sterkere om den zwakkere rechtvaardig te behandelen. Eerst wanneer onze koloniale politiek ademt in dezen dampkring, zullen wij voor Indië goede meesters zijn.”

Nietwaar — hier verschijnt Brooshooff als de „praktische idealist”, dien hij zich immer heeft getoond. Een enkel voorbeeld nog om aan te geven, hoe hij ook in de onderwijszaak verbinding zocht van dit „ethische” met de praktijk. Zie hier van hem een uiting over vakonderwijs:

„De staat behoort dit niet minder ter harte te nemen dan het lager onderwijs, beter nog het daarmede te verbinden; moet dus niet denken te kunnen volstaan met een kleinigheid als het overnemen der particuliere ambachtsschool te Batavia, maar moet op tal van plaatsen, vooral de hoofdsteden en nijverheids- en landbouwcentra, lieft echter op iedere afdelingshoofdplaats, naast de lagere school gelegenheid geven tot onderwijs in de meest gewilde ambachten en op enkele hoofdplaatsen meer technisch voor stoom- en fabrieksnijverheid en den grooten landbouw”.

Brooshooff heeft, met een tusschenruimte van enkele jaren, van 1887 tot eind 1903 in *De Locomotief* als hoofdredacteur de pen gevoerd en ook nog enkele jaren daarna van Nederland uit in losse artikelen over de koloniale zaak als redacteur in Nederland. Zijn, meest wekelijks verschijnende, „Van Dag tot Dag's”, bij de ouderen onzer lezers zeker nog in goede herinnering, hebben ongetwijfeld richtenden invloed geoeffend op de denkbeelden, die de koloniale politiek van zijn dagen beheersehen, geschreven als ze werden in een tijd toen de pers nog vrijwel het uitsluitende middel was om tegenover de koloniale bureaucratie de stem van den toen „particulier sadja” geheeten burger te doen kennen.

Misschien voelen een of meer der ouderen van onze lezers zich geroepen om, door persoonlijke herinnering geholpen, de figuur van dezen merkwaardigen man meer levend ons voor oogen te voeren. Wij weten dat hij behoorde tot hen, die in den besten zin „hun gezelschap waard” worden geheeten, een man van aangename omgangsvormen en een ook op lateren leeftijd nog altijd studentikozen geest. „Piet Brooshooff” heeft zich hier tal van vrienden gemaakt, doch velen zijn voor hem heengegaan en weinigen slechts bleven achter onder de palmen. Toch vermoeden wij dat in onzer lezerskring nog wel een enkele zal worden gevonden, die de pen zal willen opvatten om zijn ouden vriend te gedenken. Hij wist bij voorbaat hoezeer dit door ons en vele anderen zal worden gewaardeerd.

Volledigheidshalve nog deze korte encyclopaedische aanteekening; zooals Winkler Prins die geeft (de nieuwste uitgave zelfs der Encyclopaedie van N. O. I. vermeldt, verwonderlijk genoeg, den naam Brooshooff niet):

„Pieter Brooshooff, geboren te Giesen dam bij Gorinchem den 18den October 1845, studeerde en promoveerde te Leiden in de rechten, was als student twee jaar medewerker aan het Leidsche Dagblad, van 1874 tot 1875 hoofdredacteur van „Onze Tolk”, in 1876 van het weekblad „De Liberaal” en later vele jaren te Semarang van de „Locomotief”. Voor eenige jaren keerde hij naar Nederland terug, waar hij zich metterwoon vestigde. Hij schreef: „Beschouwingen over Thorbecke, naar aanleiding van zes volksgesprekken op den 5den Juni 1872” onder het pseudoniem Pèbé (P. B.), „Multatuli, de natie en Thorbecke” (1873), „Academische Dissolving Views” (1875), „Herinneringen in proza en poezie aan het 300-jarig gedenkeest van de stichting der Leidsche Academie” (1875), de romans „De Kinderen van baron Batenberg” (1889) en „Plicht” (1886), het tooneel „Zijn meisje komt uit” (1883) en de „Geschiedenis van den Atjeh-Oorlog van 1873—1886” (1887), benevens talrijke bijdragen in dagbladen en tijdschriften”.

De Locomotief is aan Brooshooff grooten dank verschuldigd, en het is, weten wij, uit naam van allen, die met hem en na hem aan dit blad verbonden werden, dat wij een eerbiedig saluut brengen aan den doode.

Brooshooff heeft tot de traditie van ons blad het beste bijgedragen wat een eerlijk en hoogbegaafd leider kon schenken.

Zijn naam zal onverbrekkelijk verbonden blijven met de geschiedenis van ons blad.

Er zijn
f 11 3/8
scheepte
taxeerd
chatting
orteurs
neesche
de spe-

ommis-
pij van
maakt
bekend:
zien van
België,
ka bij
eringen
ger zijn
zouden
s, reeds
uitkeem-
moeten
slechts

ingen,
Maat-
frente
en, in
e, Lu-
lechts

sluiten
der
atsing

inden
eher-

nscht
a van
a van
voor
wordt

neene
g en
voor
a en

orden
d of

gang

per-
elen,
k als
m in
zicht
eker

tage
voor
aan
eker
aden

tage
zal
ieve
den
eren
had
aag
der

sien
icht
we-
len,
den
den
pun
len
de
ent

van
ent
te
ze-
den
ten
be-
ze-

oge
len
ien
en.
den
der
rti-
ten

Dividend. De Uniebank voor Ne-
derland en Koloniën keert 5 pCt.
uit, meldt ons Aneta 15 Augustus uit den
Haag.

Harding en de wisselkoersen. Naar
een speciaal telegram uit Washington
meldt zou Harding niets voelen voor een
conferentie tot stabilisering der wissel-
koersen waarvan den laatsten tijd herhaal-
delijk sprake is. De president zou van
meening zijn, dat het herstel langs natuur-
lijken weg moet geschieden.

Koninklijke Pakketvaart Mij. In het
„Scheepvaarthuis” te Amsterdam is de al-
gemeene vergadering van aandeelhouders der
Koninklijke Paketvaart Mij., onder presidium
van den heer jhr. L. P. D. Op ten Horst,
gehouden.

Ter vergadering waren aanwezig zes aan-
deelhouders, uitbrengende 11926 aandelen,
recht gevende op 29 stemmen.

Het verslag van de balans en winst- en
verliesrekening over 1920 werden goedgekeurd
en het dividend bepaald op 8 pCt, vanaf
morgen betaalbaar.

De heer G. H. Hintzen werd met alge-
meene stemmen tot lid van den Raad van
Bestuur herkozen.

Verder werd met algemeene stemmen
besloten tot het aangaan van een obligatie-
leening ad f 10 000 000.

Tevoren had de president erop gewezen,
dat het niet de bedoeling is morgen aan
den dag de obligaties te plaatsen, doch om
thans reeds de toestemming te krijgen
eventueel later bij een gunstige gelegenheid
deze leening tegen zoodanige rente en
voorwaarden, als door den Raad van Bestuur
nader vast te stellen, aan te gaan.

De vergadering werd hierop gesloten.

Koersen van de Amsterdamsche Beurs.

AMSTERDAM, 17 Augustus (Aneta).
Handelsbank 14 1/2, Kolbank 137 Certifica-
ten 160 Escompto 127 Amsterdamschebank
161 H. V. A. 402. Poerworedjo 124 Lin-
deteves 95. Unie 122. Japanlijn 140, Paket-
vaart 116, Insulinde 35.

Soerabaia-koersen van 18 Aug.

	L.a.	H.a.	V.	A.
Handelsbank	—	136	135 3/4	136
Kol.-bank	136 3/4	137	136 1/2	137
H. V. A.	412 1/2	415	411	413
Poerworedjo	—	—	123 1/2	128
Oilmills	—	30	27 1/2	32
Insulinde	—	—	38	45
Scheepvaart	—	128	127 1/2	128

Voorbeurs: Handelsbank 136—136 1/2; Kolo-
niale Bank 137—137 1/2; H. V. A. 416—420.

**Noteeringen van de Semarang-
sche Beurs op 18 Aug. 1921.**

	L.a.	H.a.	V.	A.
Aandeelen:				
Javasche Bank	—	—	310	—
Handel Mij.	—	—	—	162
N.-I. Handelsbank	136 1/4	136 1/4	136 1/4	136 1/2
id. 1 mnd.	137 1/2	137 1/2	137 1/2	138
Koloniale Bank	—	—	135 1/2	137
id. 1 mnd.	—	—	136 1/2	—
N.-I. Escompt. cert.	—	—	130	131
Internationale	—	—	170	—
Lindeteves Stokvis	—	—	103	104
Band, Kininefabr.	—	—	500	530
H. V. A.	—	—	408	412 1/2
id. 1 mnd.	—	—	405	415
Scheepv. Unie	—	—	126	127 1/2
Sem. Stb. Prauwv. 163	163	—	—	—
N. I. S.	—	—	216	218
Delispoor 6%	—	—	100	—
S. C. S.	—	—	157 1/2	—
S. J. S.	—	—	126	—
v. Dorp en Co ex. div.	—	—	135	—
Simau	—	—	335	—
Oliefabr Insulinde	KON. INSTITUUT	—	35	39
United Oil Mills	VOOR TAAL, LANG	—	—	—
Sedyo Madjoe	EN-VOLKENKUNDE	—	30	—
Obligaties:				
Ind. Leen. '15	—	—	—	92
id. '16	87	87	86 1/2	—
id. '17	—	—	—	87
id. '19	96	96	95 1/2	95 3/4
id. '21 b.u.	—	—	102	—

Het Buitenland.

De Britsche Rijksconferentie.

Van de Imperial Conference, die van de
grootste beteekenis was voor het Britsche
Rijk, zij nog het volgende vermeld, ontleend
aan de *Sing. Free Press* van 10 Augustus.
Omtrent de onbevoegdheid van Britsch
Indië werd het volgende besluit aangenomen.
De conferentie bevestigde opnieuw, dat
iedere gemeenschap in het Britsche gemeene-
best de volle ige bevoegdheid behoort te
hebben om zelf te beslissen over de samen-
stelling van haar eigen bevolking, door het
beperken van de immigratie, maar erkent,
dat er een onevenredigheid bestaat tusschen
de positie van Britsch Indië als een gelijk-
gerechtigd lid het Rijk en de achterstelling
van Britsch Indië in andere deelen van

van den verlegewoonger in Mos-
richt, dat daar een millioen uitgeh
mensen hulpdringend behoeven.
binnenkomen van honderdduizenden
lingen uit Oost-Rusland in de
beletten, zijn Roode troepen om
geleerd. Tchtiserin verklaarde, o
buitenlandsche hulp, van waar ook, a
zal worden. Tien provincies, met
volking van 18,000,000 inwoners
hongersnood.

Negentig percent van de oogst is
Een millioen ton voedingsmiddelen
bevolking de helft van het gewone r
verzekeren. Polen zal medewerken
hulpverlening van Hoover. Hoover v
de, dat alle voedingsmiddelen in A
betrokken zullen worden. De Noors
geering sloot een handelsovereenkon
Sovjet-Rusland.

Spanje en Marokko.

Uit een Reutertelegram aan de *Sin*
Press van Augustus wordt duidelijk d
de pers van Frankrijk en die van En
aan Spanje in overweging was ge
zich geheel uit Marokko terug te tr
Het is niet omwaarschijnlijk da
deze raadgeving een dergelijke do
betrokken ministeries van buiten
sche zaken is voorafgegaan. Men heeft
de débâcle van de Spaansche troepen bij
Melilla, vermoedelijk vooral Frankrijk
niet ongaarne gezien. Men weet, dat er
ongenoegen bestond over de haven van
Tanger, waarbij Spanje niet, doch Frankrijk,
wel de rechten van den Sultan erkende.
Toen volgde de georganiseerde opstand in
Spaansch Marokko, met de zeer begrijpe-
lijke raadgeving van de belangstellende
mogendheden: ga er maar liever heele-
maal uit. Men weet thans, dat Spanje dit
niet zal doen, en de kabinetswisseling van
10 Augustus wordt nu duidelijk, de conser-
vatieve Maura kwam aan het bewind om
een krachtige Marokko-politiek te voeren.
Spanje kwam door den oorlog sterk naar
boven, het kleine koloniaal bezit dat het
heeft is dus te meer van belang-Generaal
Navarro bevindt zich nog steeds met het
overschot zijner troepen bij Mt. Arruit. Zijn
positie is ernstig. Maar de berichten van
mouterij onder de troepen die te hulp werden
gezonden kwamen uit Parijs, waar men niet
geheel onbevooroordeeld is.

Engeland en de Volkenbond.

In het Britsche Lagerhuis heeft Cham-
berlain naar Reuter aan de *Straits Times*
seint meegedeeld dat Sir Rennel Rodd was
benoemd als derde afgevaardigde van Groot-
Britannië in de vergadering van den Vol-
kenbond naast Balfour en Fisher.

Lord Robert Cecil protesteerde zeggend
dat alle Britsche afgevaardigden voor den
Volkenbond tot de officieele klasse behoor-
den. Later trachtte Lord Robert Cecil een
verklaring van het Huis op dit punt uit te
lokken, doch de voorzitter gaf hiertoe geen
toestemming, waarop Lord Robert Cecil zei
dat de verkiezing van dezen afgevaardigde
een nieuw bewijs was voor de minachting,
die de regeering voor den Volkenbond koes-
terde.

Er werden kreten gehoord van „orde“ en
Chamberlain riep ironisch uit „Hoor! Hoor!“

Lord Robert Cecil leunde voorover en
herhaalde „Dat moet gij doen.“

De voorzitter diende hem een berisping
toe.

Een protest van Frankrijk.

In het Lagerhuis heeft naar Reuter d.d.
10 dezer uit Londen aan de *Straits Times*
seint Harmsworth op een vraag geantwoord
dat de Fransche regeering geprotesteerd
had tegen de z.g. Industriebeschermingswet
op grond daarvan dat zij nadeelig zou werken
op de Fransche export. De Britsche regeer-
ing antwoordde dat het onmogelijk was een
volledig antwoord hierop te geven voor het
onderwerp besproken was. De aandacht van
Frankrijk werd echter gevestigd op de jongste
vermeerdering in de Fransche toltarieven,
die was ingesteld met den uitgesproken
opzet om de industrie te beschermen tegen
buitenlandsche mededinging. Harmsworth
voegde er aan toe dat hij den minister van
buitenlandsche zaken eerst moest consul-
teeren alvorens hij de correspondentie kon
doen publiceeren.

HET WERELDNIEUWS.

De verloven van de Engelsche soldaten,
wier regimenten in Ierland zijn gestation-
neerd, zijn plotseling ingetrokken. Zij moeten
zich onmiddellijk naar Ierland begeven.

Dit kan een zeer ongunstige wen-
ding van de gebeurtenissen doen ver-
wachten. Het kan echter ook een
dreigende beweging zijn om Sinn Feint te
doen inzien dat het nu een beslissing heeft
te nemen en dat de Engelsche regeering op
de consequenties van het verwerpen harer
vergaande voorstellen is voorbereid.

De verklaring, welke Lloyd George in
het Engelsche Lagerhuis over de bijeen-
komst van den Oppersten Raad aflegde,
was, schoon niet met zoo veel woorden,
een bevestiging van het inzicht, dat de Op-
perste Raad der geallieerden een misluk-
king is geworden. Een mislukking van de
grootste beteekenis. Een wezenlijk belangrijke
bestissing is niet genomen. Over Klein-Azië
was men het niet eens en men kon niet an-
ders doen, dan Griekenland en Turkije het
zelf te laten uitvechten. Dit was een vrij
openlijke erkenning van onmacht. Voorts
Lloyd George zeer duidelijk bliken, dat

graat te Amsterdam had een
plaats door een ophooping van gas
schoorsteen. De helft van de fabriek
puin gevallen. Een nachtwaker wer
pletterd. Van vele huizen in de om-
sprongen de ruiten.

Bezuiniging.

DEN HAAG, 15 Aug. (Aneta).
Minister de Geer, de secretaris ge-
Kan en de thesaurier-generaal Trip
een conferentie met de hoofden der
tementen om ingrijpende bezuiniging
te voeren, desnoods door wet-
maatregelen.

UIT DEN ARCHIPEL.

WELTEVREDEN, 18 Aug. (Aneta).

Vergadering van de V. S. T.
Gisteravond heeft Semaoen te Me
Cornelis gesproken op een vergaderin
de V. S. T. P. waar 2000 personen aan
waren. Semaoen besprak hoofdzakelij
Aneta-interview met het hoofdbestuur
de S.S. en trachtte verschillende beweer-
van het hoofdbestuur der S.S. te weerle
Spreeker hield vol dat het S.S.-bestur
ak ereeniging negeert en noodeloos z
naamd wegens tezuiniging personeel on
Hij waarschuwt tenslotte, dat i
de klachten onbeantwoord blijven
andere dingen zullen gebeuren.
vraag wat de spoor mannen m
doen, indien de positie van het
personeel niet verbeterd wordt, wordt b
woord met een unaniem geroep „Sta
waarop Semaoen doorgaat: „Nee, niet
ken voorloopig doorwerken, maar wa
wij onzen zin niet krijgen, zullen
zien wat ons te doen staat“.

Tenslotte werd een motie aangenomen v
in gezegd wordt, dat de huidige crisis te w
is aan het anarchisme in het kapitali
Het kapitaal moet zelf de gevolgen daa
dragen en niet het proletariaat. Der regeer
wordt verzocht een crisisbelasting in te
len en een gedwongen leening uit te schrij
teneinde gouvernementen bedrijven te
nen. Tenslotte worden regeeringsmaatreg
gevraagd tegen noodeloos ontslaan van
beiders. Semaoen besluit, dat wanneer
motie geen succes heeft, de regeering
zelf maar moet weten, indien iets onaa
naams gaat gebeuren. Te 11.15 ging
vergadering kalm uiteen.

BANDOENG, 18 Aug. (Aneta).

Berooving.

Mevrouw Fiehs uit Bandoeng is op
Soerabaiaschen passer beroofd door
Inlander van een tasch inhoudende v
een waarde van f 5000 aan juweelen.
leegte tasch is door de politie terugge-
Later op den dag is de dader gearreste
Bijna alles is weer terecht gekomen.

**De heer Engelenberg naar
Holland.**

De P. E. B.-voorzitter, de heer Engel-
berg, zal in September naar Holland v
trekken.

WELTEVREDEN, 18 Augustus.

Onderwijs.

Werkzaamgesteld:
als onderwijzeres 3e klasse te Bandoeng m
Stumpt;
te Batavia mej. Schansman;
te Makassar mej. Vitalis.
Overgeplaatst:
van de Holl. Chineesche naar de Europees
school te Kediri mej. de Haan;
van Sitoebondo naar Klaten mej. v
Ganswijk;
van de tweede naar de eerste school
Malang mej. Stegerhoek;
van de Hollandsch-Chineesche naar de
ropeesche school te Jogja mej. Burg
meestre, mej. von Barnau Sijt
en mej. Kimmijser;
van de Europeesche naar de Holl. Chinees
school mej. Pechler, mej. Clerks
mej. van der Meer;
van Balik Papan naar Koedoes de onde
wijzer 1e klasse Saurwalt;
van Siak Sri Indrapoera naar Batavia
idem 3e klasse Adolf.
Aangevraagd;
buitenlandsch verlof door de idem 1e klas
Hofstra.
Belast:
met de functie van directeur der Inlands
normaalschool te Poerwakarta de onderwijz
Schreinemachers.
Herbenoemd;
tot onderwijzer 3e klasse aan de Mangko
negaransche school Scholten.
Overgeplaatst;
van de Europeesche naar de Hollands
Inlandsche school de onderwijzer 2e klas
Simons.
van Corontalo naar Batavia de idem eers
klasse Flik.
Eervol ontslagen: